

PÄIVÄHOIDON JA LASTENSUOJELUN VÄLISEN YHTEISTYÖN KARTOITUS NURMIJÄRVELLÄ

Heidi Isopahkala

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaali- ja kasvatusalan suun-
tautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK)+ lastentar-
hanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Isopahkala, Heidi. Päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön kartoitus Nurmijärvellä. Diak, Etelä, Järvenpää. Kevät 2013, 80s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa lastensuojelun ja päivähoidon välistä yhteistyötä Nurmijärvellä, yhteistyön nykytilaa, rakentavia elementtejä, ongelmia ja kehittämistarpeita. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä on moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin teemahaastattelumenetelmällä kahdessa ryhmähaastattelussa, joihin molempiin osallistui kuusi henkilöä, kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää, päiväkodin johtaja, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä kaksi kasvattajaa. Haastattelut analysoitiin laadullisen sisällön analyysin avulla.

Tutkimustuloksia tarkasteltiin yhteistyön toimivien käytäntöjen ja ongelmakohtien näkökulmasta. Tarkastelun kohteeksi otettiin myös kehittämishaastet toimivan yhteistyön saavuttamiseksi. Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi muodostuivat luottamus, avoimuus, tuttuus ja yhteisesti sovitut toimintakäytännöt. Yhteistyötahot tarvitsevat tietoa toistensa toimintakäytännöistä sekä sopimuksista, jotka koskevat yhteistyötä.

Yksi keskeinen havainto tutkimuksessa oli, että lastensuojelun toimintakulttuuri on suhteellisen tuntematonta eikä yhteistyössä työntekijöiden välillä ollut selkeitä yhdessä sovittuja käytäntöjä. Suunnitelmallisuus ja selkeä toimintamalli erityisesti yhteistyön alussa on tärkeää. Yhdeksi ongelmaksi yhteistyössä muodostui salassapitovelvollisuus. Tiedonsiirto lasta ja perhettä koskevissa asioissa on toisinaan puutteellista.

Tutkimuksen mukaan yhteistyön määrä oli vähäistä. Lastensuojelun ja päivähoidon työntekijöiden mukaan molempinpuolisia tapaamisia pitäisi olla enemmän. Onnistunut yhteistyö edellyttää tietoa toisen toimintakäytännöistä sekä yhteistyön sopimuksista. Yhteistyön tulisi olla hyvin suunniteltua ja tavoitteellista.

Asiasanat: Moniammatillinen yhteistyö, verkostotyö, päivähoito, lastensuojelu, ennaltaehkäisevä työ, avohuollon tukitoimet

ABSTRACT

Isopahkala Heidi. Mapping the co-operation between day care and child protection in the Nurmijärvi. 80 pages, 2 appendix. Language: Finnish. Järvenpää, spring 2013. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the bachelor thesis was to research the multiprofessional work of day-care and child protection in Nurmijärvi. In this study was examined the current state of the co-operation, strengths and problems of the co-operation. Also was examined what challenges the co-operation between these two actors had and how they could evolve their co-operation. The theoretical framework was based on multi professional work and networking.

The study was qualitative. As a study method was used theme interviews. Data for this study was gathered by carrying out two group interviews involving in total of four social workers of child protection, two day care centre managers, two consultants for special needs of the early education and four early childhood educators. The material was analysed by content analysis.

The results were considered from the aspects of well-working things in the co-operation and problems in the co-operation. The development challenges were also examined in order to achieve effective co-operation. As for conclusion, was found out that a very important condition in multi-professional work is the mutual confidence, openness and familiarity between partners. In addition, both workplaces needed the information about each other's working methods and practises which concerned their co-operation.

One of the significant observations in this research was that operational culture of the child protection is relative unknown and between partners had not clear practices. Clear orientation is very helpful especially at the beginning of multi professional work. One of the problems in the co-operation was secrecy. Sometimes transfer the child and family matters are inadequate.

Study showed that co-operate between child protection and day care was low. According to child protection and day care workers meeting each other could take place more often than nowadays. The success of the co-operation between day care and child protection requires finding the common practices. In addition co-operation should be organized and goal-oriented.

Key words: Multi-professional collaboration, networking, day care, child protection, preventive work, open care support measures

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELU	8
2.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu	9
2.2 Avohuollon tukitoimet	11
2.3 Kiireellinen sijoitus	12
2.4 Huostaanotto	12
2.5 Jälkihuolto	13
3 PÄIVÄHOITO	14
3.1 Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena	16
4 YHTEISTYÖ.....	18
4.1 Moniammatillinen yhteistyö	18
4.2 Dialogisuus.....	21
4.4 Organisaatiot yhteisen asiakkaan asialla.....	24
4.5 Kasvatuskumppanuus ja lapsen etu	26
4.6 Salassapitosäädökset.....	30
5 TUTKIMUSASETELMA	32
5.1 Opinnäytetyön taustaa.....	32
5.2 Tutkimuskysymykset	33
5.3 Aineiston kerääminen	34
5.4 Eettisyys ja luotettavuus	36
6 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	38
6.1 Yhteistyön vahvuudet	39
6.1.1 Yhteistyön sujuvuus	39
6.1.2 Asiakkaan osallisuus vahvistunut	39
6.1.3 Lastensuojelu mahdollisuutena.....	40
6.1.4 Verkostotyön mahdollisuus ja konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien rooli	40
6.1.5 Lastensuojelutyön uusi malli	41
6.2 Yhteistyön ongelmat ja uhat	42
6.2.1 Yhteistyön määrä.....	42
6.2.2 Toimintakulttuurien tuntemattomuus	44

6.2.3	Prosessin vastuu ja omistajuus.....	45
6.2.4	Salassapitosäädökset.....	47
6.2.5	Lasta koskevien tietojen pyytäminen	49
6.2.6	Asiakkaiden haasteellisuus.....	50
7	YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVÄT TEKIJÄT JA KEHITTÄMISKOHTEET	52
7.1	Toimintakulttuurin ja –tapojen tunteminen	52
7.2	Rohkeus yhteydenottamiseen	53
7.3	Verkostopalaverit.....	53
7.4	Suunnitelmallisuus	54
7.5	Luottamus ja avoimuus.....	55
7.6	Kasvotuttuus.....	56
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
8.1	Toimintakulttuurit tutuksi.....	58
8.1.1	Tuen ja kontrollin merkitys lastensuojelutyössä	61
8.2	Yhteistyön toimintamalli.....	62
8.3	Yhteistyöprosessin aloitus ja vastuu.....	63
8.4	Tiedon kulku	64
8.5	Hallinnonalojen muutos	66
9	POHDINTA	71
	LÄHTEET.....	73
	LIITTEET	81
	Haastattelukysymyksiä lastensuojelun sosiaalityöntekijöille.....	81
	Haastattelukysymyksiä päivähoidon ammattilaisille	83

1 JOHDANTO

Kuntien lakisääteinen perustehtävä on tuottaa tarvittavat palvelut kuntalaisille. Päivähoito on lapsiperheille yksi tärkeimmistä peruspalvelumuodoista. Vuonna 2011 oli päivähoidossa 227 000 lasta, joista yli 74 prosenttia hoidettiin kuntien kustantamissa päiväkodeissa (THL 2013). Päivähoitopalveluja käytetään siis runsaasti ja lapset ovat suurimman osan valvellaoloajastaan päivähoitohenkilöstön huolenpidon alla. Päivähoidolla on siten näköalapaikka lapsen ja perheen arkeen ja varhaisen puuttumisen näkökulmasta se on keskeisessä asemassa. Kuitenkin varhaiskasvatuksen piiristä tehdään vähemmän lastensuojeluilmoituksia kuin muilta viranomaistahoilta. Esimerkiksi Helsingissä tehtiin vuonna 2011 päivähoidon kautta vain 1,8 prosenttia kaikista lastensuojeluilmoituksista (Lastensuojelun keskusliitto 2012).

Lastensuojelulain 2§:ssä säädetään, että lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään, pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin (Lastensuojelulaki 2007, 2§).

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat yli kaksinkertaistuneet reilussa kymmenessä vuodessa. Se on vaatinut ja vaatii edelleen yhteiskunnalta paljon resursointia ja oikeaa kohdentamista, palvelujärjestelmän toimivuuden tarkastamista ja sen kehittämistä. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen merkitystä korostetaan sekä laeissa että muissa valtakunnallisissa linjauksissa. Onnistuneen ennaltaehkäisevän työn, tehokkaan ja oikein kohdistetun varhaisen avun ja tuen myötä perheiden ongelmia voitaisiin vähentää merkittävästi, mikä vaikuttaisi positiivisesti koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Tehokkaiden interventioiden vaikutus kantaa pitkälle.

Kun huoli lapsesta syntyy, on tärkeää, että yhteistyö eri tahojen kanssa toimii. Verkostoyhteistyön tiivistäminen on yksi keskeinenkin ratkaisu vastata hyvinvointiyhteiskunnan haasteisiin, joita ovat muun muassa palvelujärjestelmän sektoroituneisuus ja palveluiden pirstaleisuus. Lastensuojelun näkökulmasta päivä-

hoidolla on merkittävä rooli sekä ennaltaehkäisevässä työssä että avohuollon tukitoimenpiteenä. Näin päivähoidon työntekijät ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat toisilleen tärkeitä yhteistyökumppaneita. Varhaiskasvatuksen asema varsinkin ehkäisevän lastensuojelun yhteistyön käytännöissä on monessa kunnassa kuitenkin epäselvä ja heikko. Päivähoidon ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön on alettu kiinnittää tarvittavalla tavalla huomiota vasta viime aikoina.

Siitä huolimatta, että moniammatillisen yhteistyön tärkeys on tunnistettu jo kauan, se ei edelleenkään ole itsestäänselvyys. Haastava yhteiskunnallinen tilanne, jatkuva rakenteellinen ja hallinnollis-poliittinen uudistamistyö sekä asiakkaiden moniongelmaisuuden lisääntyminen pakottaa kehittämään myös yhteistyökäytänteitä. Moniammatillista yhteistyökulttuuria on rakennettava jatkuvasti uudestaan.

Opinnäytetyössäni selvitän ja kartoitan Nurmijärven kunnan päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön nykytilaa, yhteistyötä tukevia elementtejä, ongelmakohtia sekä kehittämiskohteita molempien ammattitahojen kokemusten ja näkemysten pohjalta. Tavoitteena on antaa työntekijöille mahdollisuus tuoda esiin erityisesti niitä asioita, joita he ovat yhteistyössä kokeneet ongelmallisiksi ja etsiä ratkaisumalleja sekä kehittämisideoita sujuvamman yhteistyökäytäntöiden löytämiseksi. Pyrin tarkastelemaan, miten työyhteisöt rakentavat moniammatillista yhteistyökulttuuria ja miten he tässä kentässä toimivat.

Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhdistäminen opinnäytetyössä tuntui luontevalta, sillä olen työskennellyt sekä päivähoidon että lastensuojelun työkentillä. Varhaiskasvatuksellisen näkökulman mukaan ottamista ohjasi myös opintoihin sisältyvä lastentarhanopettajan kelpoisuusvaatimus. Päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön kartoittamiseen ja nykytilan selvittämiseen on Nurmijärven kunnassa tarvetta. Päivähoidon asema sekä ennaltaehkäisevässä että korjaavassa lastensuojelussa on merkittävä. Siksi tähän yhteistyöhön on keskityttävä huolellisesti etsien kehittämistapoja yhteistyön sujumiseksi yli sektorirajojen.

Moniammatillinen yhteistyö on aina asiakaslähtöistä ja yhteistyön kehittämistarpeiden kartoittamisessa olisi syytä ottaa huomioon myös asiakkaiden kokemukset. Tämän tutkimuksen aineisto on kuitenkin rajattu työntekijöihin ja heiltä saattuihin näkemyksiin ja kokemuksiin. Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja tutkimuspainotteinen. Käytin aineiston hankintamenetelmänä avointa teemahaastattelua. Haastattelut, joita toteutin kaksi, olivat kuuden hengen ryhmähaastatteluja, joihin osallistui lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, päivähoidon esimiehiä, varhaiskasvatuksen konsultoivia erityisopettajia ja kasvattajia.

2 LASTENSUOJELU

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelulaissa lastensuojeluksi määritellään lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sekä ennaltaehkäisevä lastensuojelu. Lastensuojelun ennaltaehkäisevä näkökulma näyttäytyy laissa useassa eri kohdassa. Laissa määritellään tarkasti myös lastensuojeluilmoituksen tekemisen velvollisuudesta, joka koskee myös päivähoidon työntekijöitä. (Laki lastensuojelusta 2007.)

Lastensuojelun ydin on siis lapsen kehityksen ja terveyden turvaamisessa ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamisessa. Perhe on ensisijainen ja lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Yksittäiset tilanteet vaihtelevat. Joskus riittää tilapäinen apu, joskus taas tarvitaan pitkäaikaisia toimia hyvinvoinnin kaikilla ulottuvuuksilla. (Bardy 2009, 41.)

Kuvio 1. Lastensuojelun kokonaisuus (Heino 2008, 16.)

Lastensuojelun kokonaisuuteen kuuluvat hyvinvointia edistävät palvelut, ongelmia ehkäisevät toimenpiteet sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Kunnan velvollisuus on järjestää lastensuojelun palvelut tarvetta vastaavaksi. Lain määrittelemän tehtävät ovat selvästi laajemmat kuin niin sanottu viimesijainen korjaava lastensuojelu ja huostaanotto, joksi lastensuojelun kuntatehtävä saataan kapeutetusti rajata. Lastensuojelulain tavoite on tehostaa kunnan lastensuojelun tavoitteellisuutta, suunnitelmallisuutta, pitkäjänteisyyttä, yhteistoimintaa ja kumppanuutta. Lastensuojelun tehtävät ovat sekä yhteisötasoisia että yksilötasoisia. (Laki lastensuojelusta 2007; Heino 2008,16; Rousu & Holma 1999, 18; Rousu 2009,12.)

Lastensuojelu käsitetään laajasti lasten suojeluksi. Se ei ole ainoastaan lastensuojeluviranomaisen toimintaa, vaan se on nähtävä myös muita viranomaisia sekä kuntalaisia koskettavana asiana. Lastensuojelutyö on siis monipuolista ja sen kautta voidaan saada vanhemmille ja perheille tarvittavia palveluja sekä ratkaisuja ongelmiin jopa nopeammin kuin muuta kautta. Lastensuojelu pyrkii ennen kaikkea ongelmien ehkäisemiseen ja entistä varhaisempaan puuttumiseen ja tukeen. Ennaltaehkäisy ja lasten ja perheiden varhainen auttaminen ovat eettisesti perusteltuja ja tehokkaita toimintamuotoja sekä yksilön että kunnan näkökulmasta. (Seppänen 2012; Nurmijärven kunta i.a., 84.)

2.1 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaan ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettavaa erityistä tukea silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana, mutta heidän elämäntilanteeseen liittyy joku erityinen riski. (Laki lastensuojelusta 2007; Heino 2008, 15; Nurmijärven kunta i.a., 85.)

Lastensuojelulakiin otettiin käyttöön vuonna 2008 lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun ohella ehkäisevän lastensuojelun käsite. Lain mukaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun tulee olla laaja-alaista, suunnitelmallista ja tavoitteellista. Kunnan hallinnonalat ylittävän ehkäisevän työn tarkoituksena on havaita lasten ja perheiden ongelmat nykyistä varhemmin ja myös varhemmalla tuella ehkäistä yksilökohtaisen lastensuojelun tarvetta. Kaikkien yhteiskunnallisten toimijoiden yksityishenkilöistä hallinnollisiin elimiin tulisi ottaa toiminnassaan huomioon ennaltaehkäisevä näkökulma ja sen kehittäminen. (Laki lastensuojelusta 2007; Pärnä 2012, 23.)

Ehkäisevä lastensuojelu on laaja kokonaisuus. Sillä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Tavoitteena on, että lasten fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset kasvuolot ovat turvallisia ja kehitystä edistäviä. Kunnan on erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoa, opetustointia sekä muita kaikille lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan lapsia ja vanhempia ja edistetään heidän hyvinvointiaan. Kaikilla, jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa, on vastuu lasten ja perheiden hyvinvoinnista ja ongelmien mahdollisimman varhaisesta tunnistamisesta. (Nurmijärven kunta i.a., 85.)

Siirtyä ehkäisevästä lastensuojelusta avohuollon asiakkaaksi perustuu arviointi- ja päätösprosessiin. Ehkäisevän lastensuojelun piirissä on lapsia, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita, ja avohuollon asiakkaiden joukossa on lapsia, jotka saavat myös erityistä tukea peruspalveluista ja ovat siten ehkäisevän lastensuojelun piirissä. Usein kysymys on varhaisen tuen intensiivisestä järjestämisestä lapselle ja perheelle, yhteistyöstä ja verkostotyöstä. (Heino 2009, 72.)

Kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä käynnistää lastensuojelun tarpeen selvityksen, alkaa lapsen asiakkuus ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lastensuojelulain mukaan lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla tarkoitetaan toimenpideprosessia, johon kuuluvat seuraavat vaiheet: lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Työskentely alkaa lapsen tilanteen ja tar-

peiden huolellisella kartoituksella. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä ja yksittäisen lapsen asiakasprosessia. Hän valvoo lapsen edun toteutumista ja auttaa virkansa puolesta lasta ja ohjaa häntä saamaan riittävää apua. (Laki lastensuojelusta 2007; Heino 2008,15.)

2.2 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä, jos lapsen kasvuolot vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Näissä tilanteissa lapselle ja perheelle on tarjottava avohuollon tukitoimia. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien kasvatuskyyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimet perustuvat vapaaehtoisuuteen eli ne ovat huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen perustuvia. Avohuollon tukitoimia ei voi käyttää asianomaisen tahdon vastaisesti. Tukitoimet perustuvat aina asiakassuunnitelmaan ja niitä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhdessä lapsen, hänen vanhempiensa, huoltajiensa tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta pääasiallisesti vastuussa olevien henkilöiden kanssa. Sosiaalityöntekijän tulee lisäksi kartoittaa läheisverkoston tuen mahdollisuudet ja kirjata nämä asiakastietojärjestelmään. (Laki lastensuojelusta 2007; Nurmijärven kunta i.a., 86 - 87.)

Lastensuojelun avohuollolla tarkoitetaan sosiaalityötä ja tarvittavia palveluja. Ne voivat kohdentua asuinalueeseen, kouluihin, päiväkoteihin ja vastaaviin yksiköihin. Tarkoitus on ennaltaehkäistä ongelmien syntyä ja niiden kasautumista, järjestää apua, tukea, hoitoa ja kontrollia perheiden, lasten ja nuorten tueksi. (Bardy, Salmi & Heino 2001, 90.)

2.3 Kiireellinen sijoitus

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon tai järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja kasvatus. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Ennen päätöstä kiireellisestä sijoituksesta on selvitettävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön mielipide ja käsitys asiasta. Selvittäminen voidaan myös jättää tekemättä, jos selvittämisestä aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. Kiireellistä sijoitusta koskeva päätös on aina perusteltava. Mikäli kiireellinen sijoitus tehdään, sijoitus voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai jollakin muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Laki lastensuojelusta 2007.)

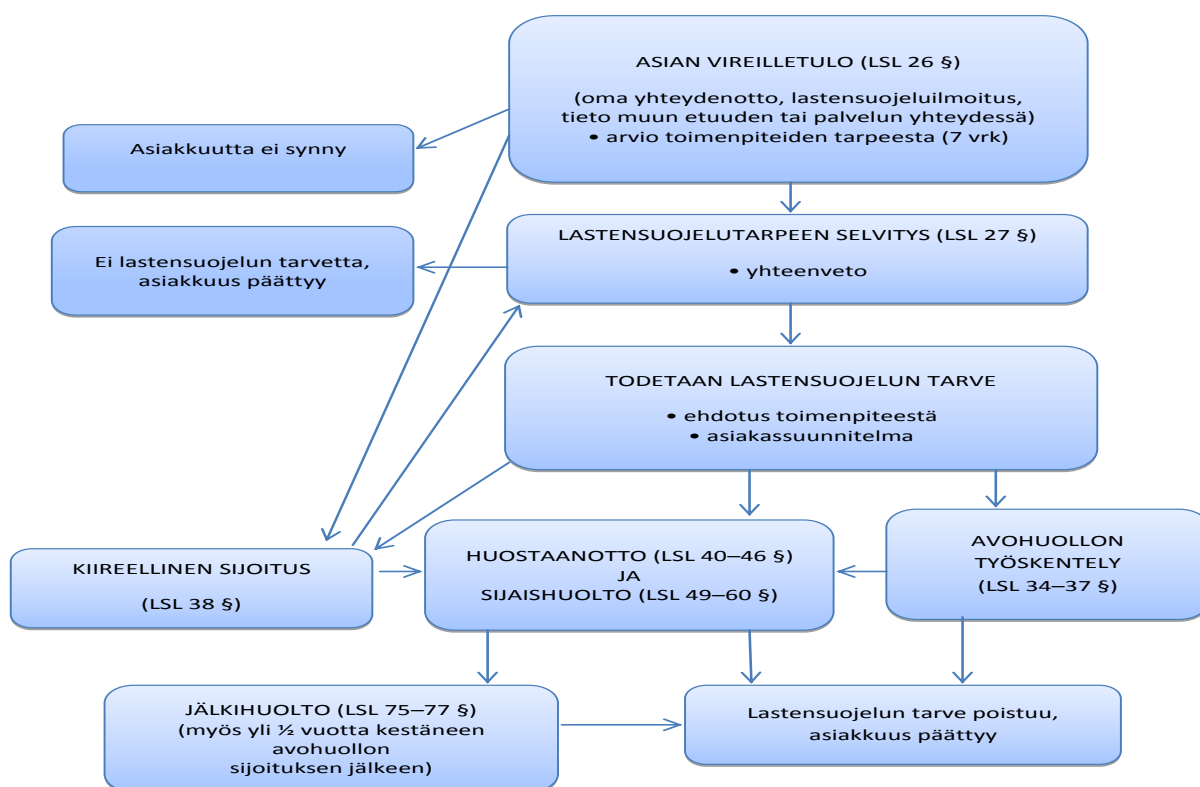
2.4 Huostaanotto

Lapsen huostaanotto on lastensuojelun viimesijainen vaihtoehto, johon ryhdytään, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin väkivaltaisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos avohuollon palvelut eivätkä muut avohuollon tukitoimet ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, tai ne osoittautuvat riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaisista. (Laki lastensuojelusta 2007; Heino 2009, 55.)

Lapsen kannalta on varmistuttava siitä, että huostaanotto on se vaihtoehto, joka parhaiten turvaa lapsen kehityksen. Sijaishuollon on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoitoon ja huollon tarpeeseensa. (Räty 2007, 227).

2.5 Jälkihuolto

Kunnalla on velvollisuus järjestää huostaan ottamalleen lapselle sijoituksen jälkeen tarpeellinen ja riittävä jälkihoito. Velvoite koskee myös avohuollon tukitoimena sijoitettuna olleisiin lapsiin sekä mahdollistettu sen käyttäminen tarpeen mukaan muillekin asiakkaana olleille, kunnes nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto tulee järjestää sijaishuollon päättymisen jälkeen tai avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut yksin lapseen. Jälkihuoltoa ei kuitenkaan tarvitse järjestää jos sijoituksen ja asiakkuuden päättymisestä on kulunut jo viisi vuotta. (Laki lastensuojelusta 2007; Heino 2009, 74.)

Kuvio 2. Lastensuojeluprosessin eteneminen. (Pesäpuu ry 2008.)

3 PÄIVÄHOITO

Päivähoito on yksi suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan peruspalveluista ja sillä tarkoitetaan lasten päivähoidosta annetun lain mukaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitona. Lasten päivähoito on varhaiskasvatuspalvelu, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Varhaiskasvatuspalvelut toimivat sinällään lasta kuntouttavana ja huolta pitävänä tahona yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa sekä tukemalla vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lasten päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se edistää lapsen kehitystä ja oppimismahdollisuuksia sekä tarjoaa jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. Lapsia päivähoitoon otettaessa etusija on annettava sosiaalisista ja kasvatuksellisista syistä päivähoitoa tarvitseville lapsille. (Laki lasten päivähoidosta 1973.)

Vuoden 1973 päivähoitolailla oli sekä varhaiskasvatuksellinen että sosiaalipalvelullinen funktio. Siihen lisättiin vuonna 1983 niin sanottu kasvatustavoitepykälä, jossa päivähoidon ensisijaiseksi tehtäväksi määriteltiin kotikasvatuksen tukeminen. Sen myötä kasvatusyhteistyön näkökulma päivähoidossa korostui ja se edellytti päivähoidon esimiehiltä ja kasvattajilta entistä suurempaa työn kohdistamista aikuisyhteistyöhön sekä lasten vanhempien että muiden sosiaalihuollon toimijoiden, lastenneuvoloiden ja koulujen kanssa. Päivähoidolle annettiin lasten ja perheiden tukemisen sosiaalihuollollinen tehtävä, joka muutti päiväkodin funktiota varhaiskasvatuksellisesta lapsityöstä sosiaalihuollollisen aikuistyön ja aikuisyhteistyön suuntaan. (Laki lasten päivähoidosta 1973; Kaukoluoto 2010, 146 - 147; Ojala, 1993, 178.)

Suomalaista päivähoitojärjestelmää on siis rakennettu hyvin pitkälle sosiaalihalinnon ja sosiaalipalvelujen osana. Jo alkuvaiheessa järjestelmän tavoitteena oli tukea huono-osaisia perheitä. Päivähoitolakiin lisättiin vuonna 1996 subjektiivinen päivähoito-oikeus, jonka mukaan jokaisella lapsella on oikeus päivähoitopaikkaan perheen sosiaalisesta asemasta riippumatta. Päivähoidon tehtävä on perheiden tukeminen ja lapsen persoonallisuuden, tasapainoisen kehityksen

edistäminen. Päivähoidon sosiaalipoliittinen merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa perheiden voimavarat eivät riitä turvaamaan lapsen myönteistä kasvua. Päivähoito toteuttaa ehkäisevää sosiaalipolitiikkaa ja on sosiaalilautakunnan alaisuudessa toimiessaan kiinteä osa sosiaalihuollon kokonaisuutta. Mutta koska sosiaalihuollon asiakas on perinteisesti käsitetty yksilöksi tai perheeksi, jolla on ongelmia ja jota yhteiskunnan on autettava tai ohjattava yleisesti hyväksytyn normin mukaiseen käyttäytymiseen, ei päivähoidon varhaiskasvatuksen kytkeminen sosiaalihuollon viitekehykseen ja toimintaorientaatioon ole ollut helppoa. (Petäjäniemi & Pokki 2010, 7; Heinämäki 2004b, 45; Kaukoluoto 2010, 148.)

1990-luvulta alkaen suomalaista päivähoitokonseptia on kuvannut parhaiten käsite Educare, joka tarkoittaa sitä, että saman järjestelmän on tarkoitus sekä opettaa, että tarjota lapselle päivähoitopaikka eli sosiaalipalvelua. Palveluun ja toimintaan sisältyy hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Kunkin elementin osuus muuttuu lapsen kasvun ja kehityksen myötä. Mitä nuorempi lapsi, sitä enemmän hoitoa ja hoivaa ja mitä vanhempi lapsi, sitä enemmän esille nousee opetus. Kaikki nämä elementit ovat mukana toiminnassa koko ajan. (Petäjäniemi & Pokki 2010,12.)

Päivähoitojärjestelmä on ollut muutoksessa ja arvioinnin kohteena viimeisten vuosien aikana. Päivähoidon hallinnon organisoinnin osalta siirtymä sosiaalitoimesta opetustoimeen on kiihtynyt voimakkaasti. Keskustelun painopisteen siirtyminen päivähoidosta varhaiskasvatukseen kuvaa hyvin päivähoidon kehittymisen suuntaa. Kyse ei ole päivähoidon siirrosta, vaan päivähoidon ja perusopetuksen uudelleen organisoinnista ja yhdistämisestä. (Petäjäniemi & Pokki 2010,15, 18–20.)

Perheiden elämä on jatkuvasti muuttuva ja perheiden kokemat sosiaaliset ongelmat heijastuvat lapsissa. Päivähoito nähdään lain ja asetuksen mukaan lapsille myönteisenä elämän ja toiminnanpiirinä, jonka tehtävänä on toimia myös ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna. Tehtävä on kirjattu päivähoitoasetukseen (A239/73 2§) päivähoitopaikan ensisijaisuutena silloin, kun lapsi tarvitsee päi-

vähoitoa sosiaalisista tai kasvatuksellisista syistä. (Laki lasten päivähoidosta 1972; Kaukoluoto 2010, 133.)

3.1 Päivähoito lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Päivähoito on sosiaalipalveluna yksi osa lasten ja perheen palveluita. Se on siten myös lastensuojelun piiriin kuuluva sosiaalihuollon toimenpide ja lastensuojelun avohuollon käytetyimpiä tukitoimia. Avohuollollisena tukitoimena päivähoidon tarkoituksena on tukea vanhempia kasvatustehtävässään ja auttaa perhettä puuttumalla ajoissa havaittuihin ongelmiin (Kainulainen 2007, 18.)

Perheiden tarvitsema tuki on kasvanut voimakkaasti viimeisten vuosien aikana. Perheet ovat usein yksin vailla läheisverkostoa. Myös yhteiskunnan tarjoama lapsiperheiden tuki voidaan kokea riittämättömäksi ja välttämättä ei ole edes tietoa, mistä apua voi hakea. Joskus lapsen pääsy päivähoidon lastensuojelun avohuollon tukitoimena voi olla riittävä ja toimiva ratkaisu perheiden auttamiseksi. Lapsi saa ympärilleen turvalliset ja ammattitaitoiset kasvattajat sekä virikkeellisen ja sosiaalisesti rikkaan ympäristön, säännöllisen päivärytmin, aterian ja lepoa. Vanhemmat taas voivat keskittyä lapsen päivähoidossa olon aikana omaa jaksamista tukeviin toimintoihin. Näin päiväkotitoimii sekä lapsen että vanhempien hyvinvointia tukevana palveluna.

Avohuollollisena tukitoimena järjestetyssä päivähoidossa on tärkeää ottaa huomioon lastensuojelulliset näkökohdat. Avohuollollisena tukitoimena järjestetty päivähoito on erityispäivähoitoon kuuluva toimenpide, joka keskittyy takaamaan lapselle erityistä kasvatusta, hänen tarvitsemallaan tavalla. Lastensuojelullinen kuormitus ei ole kuitenkaan riittävä peruste lisäresurssien saamiseksi, jos lapsella ei ole erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeesta kertovaa diagnoosia. Tämä asettaa haasteen päiväkodin toiminnalle, joka on tiukasti resurssoitu. (Kainulainen 2007, 19; Heinämäki 2004b, 15, 48, 137.)

Lastensuojelun piirissä olevat lapset elävät haavoittuvissa elinolosuhteissa, mikä on hyvä ottaa huomioon päivähoidon toiminnassa, kasvatuksessa ja opetuk-

sessä. Erityisesti lapset tarvitsevat usein emotionaalista ja sosiaalista tukea. Lapsen oikeanlainen kohtaaminen lastensuojelutilanteissa edellyttää tietynlaista osaamista päivähoidon henkilökunnan keskuudessa. Lapsen toimiessa ja eläessä riskioloissa, hänen elämäänsä liittyy usein paljon erilaisia pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä, kriisejä. Kysymys on monimuotoisesta kehityskulusta ja kokonaisuudesta. Näitä kriisejä ja niiden kohtaamista olisi hyvä pohtia jo etukäteen työyhteisössä. Lastensuojelun asiakkuuden ollessa kyseessä päivähoito on yksi kokonaisuus perheen moniasiakkuudessa ja sen tehtävä ja rooli tulisi määritellä moniammatillisessa yhteistyössä. Jatkuvuuden toteutuminen lastensuojelun avohuollossa edellyttää uudenlaista työskentelyä lapsille merkittävän arjen verkostoissa ja kulttuureissa. (Kainulainen 2007, 18; Viittala 2006, 67; Heinämäki 2004a, 49 - 50; Heinämäki 2004b, 77; Heino 2009, 62 - 63, 74.)

4 YHTEISTYÖ

4.1 Moniammatillinen yhteistyö

Käsitteenä moniammatillinen yhteistyö on hyvin yleisesti käytetty. Moniammatillinen työote yleistyi sosiaalityön kentillä erityisesti 1990-luvun loppupuolella palvelujärjestelmän organisaationmuutosten yhteydessä, jolloin alettiin yhdistää sosiaali- ja terveystalvuita. Asiakastyössä tämä muutos johdatteli ajattelua erillisestä asiantuntija-auttamisesta yhteisen toiminnan suuntaan, jolloin rajoja ylitetään niin ammatin kuin hallinnonkin välillä. Tyypillistä on, että termiä moniammatillinen yhteistyö ei yleensä mitenkään määritellä, vaan merkitystä pidetään itsestään selvänä, ja oletetaan implisiittisesti ymmärretyksi. Moniammatillinen yhteistyö pitää kuitenkin sisällään monenlaisia määritelmiä ja viitekehyksiä. Käsitteen perusteellinen avaaminen poistaa monia väärinymmärryksiä ja ennakkosenteita, joita moniammatilliseen yhteistyöhön ja sen kehittämiseen saattaa liittyä. (Mönkkönen 2007, 127 - 128; Isoherranen 2012, 19; Pärnä 2012, 4.)

Moniammatillisen yhteistyön ytimessä ovat rajatyö ja rajojen ylittäminen, joka ei kuitenkaan ole aina yksinkertaista, selvää eikä ongelmattonta. Eri alojen työntekijät toimivat hyvin erilaisissa, ideologialtaan ristiriitaisissakin toimintakulttuureissa, jolloin asiakkaan ongelmista syntyy erilaisia näkemyksiä ja niiden yhteensovittaminen voi olla vaikeaa. Moniammatillinen yhteistyö, sen vaatimukset ja muodot ovat kontekstisidonnaisia. Vuorovaikutuskäytänteet ovat sidoksissa muun muassa instituutioissa vallitseviin toimintatapoihin ja hierarkkisiin asetelmiin, jolloin ne voivat sekä mahdollistaa että rajoittaa työntekijän toimintaa. Moniammatillisissa kohtaamisissa ammatilliselle aktivoituu ja mahdollistuu eri tavoin määrittyviä asemia. (Mönkkönen 2007, 128; Isoherranen 2012, 20; Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 21 - 22, 25.)

Institutionaaliset kohtaamiset eivät ole lähtökohdiltaan neutraaleja tai tasarvoisia. Voidaan ajatella esimerkiksi, että valta on sidoksissa tiettyihin instituutioihin. Vuorovaikutuksessa valta on osin neuvottelukysymys ja siksi osapuol-

let voivat sekä pidättää valtaa itsellään, mutta myös menettää sitä. Valtaa voidaan ottaa esimerkiksi vetoamalla asiantuntijuuteen, ammattiin, lakiin, sukupuoleen, ikään, vanhemmuuteen tai henkilökohtaiseen kokemukseen. Kuitenkin lähtökohtana onnistuneelle moniammatilliselle yhteistyölle on oppimiskumppanuus, jossa valta, tieto ja osaaminen jaetaan. (Nummenmaa & Karila 2003, 134 - 136; Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 40.)

Ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys, että tieto, osaaminen ja valta, joita jokainen osapuoli yhteistyöhön tuo, olisi kovin helposti jaettavaa ja monipuolisuutta edistävää. Moniammatillisessa yhteistyössä on kysymys sekä palvelujärjestelmän organisoinnista että kasvokkaisista kohtaamisista julkisen ja yksityisen rajapinnoilla. Mahdollisuutena vaikuttaa tähän rajasysteemissä toteutuvaan onnistuneeseen toimintaan on kehittää omaa osaamistaan ja asiantuntijuuttaan muuttamalla omaa toimintaa joustavammaksi, järjestäytyneemmäksi ja monipuolisemmaksi. Oman asiantuntijuuden kehittäminen vaatii työntekijöiltä rajojen ylittämistä, neuvottelua ja uudenlaisia visioita tulevast. (Seikkula & Arnkil 2005, 21, 31 - 32; Isoherranen 2012, 46 - 48; Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 40.)

Asiantuntemus kysyy reflektiivisiä valmiuksia. Oikeassa olemisen pyrkimyksestä olisi päästävä eroon ja kyettävä laittamaan oma asiantuntijuus ”neuvoteltavaksi”. Oma työtä on kyettävä tarkastelemaan monesta eri näkökulmasta ja ikään kuin neuvoteltava aina uudelleen ja uudelleen, mikä omaa työtä, näkökulmaa ja asennetta sanelee. (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2002, 158 - 159; Isoherranen 2012, 61 - 63; Mönkkönen 2007, 29).

Perinteisen työtavan mukaan asiakkaan ongelmat pyritään erittelemään ja kukin erikoistunut taho yrittää oman perustehtävänsä puitteissa muuttaa asiakasta. Mikäli kokonaisuus ei edisty toivotulla tavalla, pyrkivät työntekijät muuttamaan toistensa työtoimintaa toivomaansa suuntaan. Vuorovaikutuskuviota kyllä ylläpidetään yhdessä, mutta siitä puuttuvat yhteiset suunnitelmat tai sopimukset. Yhteinen, sovittu suunnitelma voi myös kertoa jotain aivan muuta, kuin toiminta. Pahimmillaan yhteistyö on epätietoisuutta vastuista, osaamisen jakamisesta ja resursseista, jolloin lopputuloksena voi olla asiakkaan tilanteen ajautuminen

umpikujaan. Yhteisestä asiakkaasta tulee helposti ei-kenenkään-asiakas, jos työskentelyvastuut ja tehtävät eivät ole selkeästi jaettu ja yhteiset tavoitteet sanoittamatta. (Pärnä 2012, 6, 40; Seikkula & Arnkil 2005, 13, 21, 38.)

Yhteistyön käynnistyminen edellyttää asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista ja siitä viriävää yhteistyötahtoa. Moniammatillisen yhteistyön hyöty olisi ymmärrettävä asiakkuuden kautta. Kun moniammatillisen yhteistyön kehittäminen tapahtuu tietoisesti, se antaa mahdollisuuden rakentaa uutta yhteistä tietoa ja käytäntöä. Tämä edellyttää luottamusta, jonka avulla toisia ei nähdä uhkana ja kilpailijana, vaan yhteistyökumppanina. Luottamuksen syntyminen helpottaa neuvottelua ja mahdollistaa rajojen ylityksen ja sitä kautta moniammatillisen yhteistyöprosessin käynnistymisen ja edistymisen. Prosessin kehittäminen yhteistyössä, resurssien, vastuun ja osaamisen jakaminen helpottaa uusien yhteistyökäytäntöjen sisäistymistä ja juurtumista työyhteisöjen organisaatiokulttuureihin. Moniammatillinen yhteistyö kokonaisuudessaan on kenttä, jossa valtuuksia ja rajoja määritellään. (Pärnä 2012, 6, 40; Seikkula & Arnkil 2005, 13, 38.)

Joskus rajoja ylittävä kommunikointi onnistuu hyvin, mutta usein syntyy hankalia ja epäselviä tilanteita. Kun kootaan yhteen usean eri alan ammattilaisia, ehkäpä vielä asiakkaita tai muita toimijoita, tiedossa voi olla huomattavia kommunikatiovaikeuksia. Erityisen vaativaksi vuorovaikutusosaamisen tekee se, että ihmisten välisissä suhteissa ei koskaan voi olla valmiita ja varmoja metodeja. Asiakkaiden tilanteet ovat usein hyvin vaikeita, eikä asiakas välttämättä itse osallistu aina keskusteluun. (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2002, 142; Mönkkönen 2007, 29.)

Moniammatillisessa työskentelyssä yhteistyöosaaminen, hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot sekä avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri ovat tärkeitä toiminnan edellytyksiä. Näiden lisäksi tarvitaan yhteisesti tulkittuja tavoitteita sekä toiminnasta että tehtävistä, joita ollaan toteuttamassa. Tavoitteiden monitasoisuuden ymmärtäminen ja niiden konkretisointi ohjaavat yhteistyöprosessia ja mahdollistavat toiminnan arvioinnin. Yhteistyön tavoitteiden määrittelemisen ei välttämättä kuitenkaan ole yksinkertaista, vaan siihen vaikuttaa voimakkaasti se, miten osapuolet tulkitsevat ja elävät toteen koko yhteistyössä toimimisen.

Jokaisen osapuolen henkilökohtainen suhtautuminen esillä olevaan asiaan ja tehtävään, kykyyn ja halu nähdä toiminnan kokonaisuus sekä oma ammatillinen asema, työkuulttuuri ja ammattiorganisaatio, vaikuttaa tavoitteen asetteluun. (Nummenmaa & Karila 2003, 134 - 136; Pärnä 2012, 6, 16; Ojuri 1996, 118 - 119.)

Onnistunut moniammatillinen yhteistyö vaatii työntekijöiltä jonkinlaista yhteisymmärrystä eri ammattiryhmien kulttuurisista arvoista ja perusoletuksista. Kullekin organisaatiolla on tietynlainen kulttuurinen tapa työskennellä. Moniammatillisessa työryhmässä on tärkeää nähdä, että eri ammattilaiset katsovat kukin asiaa yhdestä näkökulmasta, mutta täydentävät kokonaisuutta asiakkaan asioiden edistämiseksi. Asiantuntijuutta yhdessä rakentamalla syntyy moniammatilliseen yhteistyöhön lisäarvoa. Moniammatillinen yhteistyö on yhteinen oppimisprosessi, jossa asiantuntijuus vahvistuu, kun eri alojen ammattilaiset ratkaisevat yhdessä käytännössä ilmeneviä ongelmia. Asiantuntijuuden vahvistuminen liittyy erityisesti taitoon oppia muilta ja antaa omat tietonsa ja taitonsa muiden käyttöön. (Pärnä 2012, 6, 16, 21; Payne 2000, 9, 53; Ojuri 1996, 118 - 119; Mönkkönen 2007, 23.)

4.2 Dialogisuus

Moniammatillisen vuorovaikutuksen tuomiin pulmiin on tuonut uusia näkökulmia dialogisuus, joka pohjautuu ajatukseen ihmisten tasavertaisesta osallistumisesta, hyvästä vuoropuhelusta ja yhdessä ajattelemisesta. On tärkeä miettiä, kuinka kommunikoida vastavuoroisesti ja milloin syntyy luottamuksellinen suhde yhteisten haasteiden edessä. Moniammatillisessa työssä tarvitaan dialogista työtapaa ja kykyä rakentaa eri toimijoiden ajatukset yhteiseksi tarinaksi. (Mönkkönen 2007, 126 - 128; Seikkula & Arnkil 2005, 15.)

Dialogi tulee sanoista dia ja logos, jotka yhteen liitettynä kuvaavat hyvin dialogisuuden olemusta eli ”väliin kerättyä” maailmaa. Dialogilla tarkoitetaan tasavertaisen vuoropuhelun keinoin saavutettua yhteisen ymmärryksen rakentumista ja taitoa edesauttaa vuorovaikutuksen kulkua siihen suuntaan. Dialogisuudessa

keskeistä on suhtautumistapa, perusasenne ja ajattelutapa. (Mönkkönen 2007, 86, Seikkula & Arnkil 2005, 19, 87 - 88.)

Dialogi toteutuu kohtaamisessa ja sen yksi tärkeä elementti on vastavuoroisuus, jossa jokainen osapuolista pääsee luomaan tilannetta ja vaikuttamaan yhdessä luotuihin ratkaisuihin ja tavoitteisiin, yhteisen todellisuuden rakentamiseen. Vuorovaikutussuhde nähdään molemminpuolisen ymmärryksen rakentamisena, jossa mennään kaikkien ehdoilla. Jokainen osallistuja on kuitenkin sidoksissa omaan ammatilliseen situatioonsa, joka väistämättä vaikuttaa odotuksiin. Näitä odotuksia olisi kuitenkin kyettävä myös kyseenalaistamaan. (Värri 2004, 89, 148; Mönkkönen 2007, 87.)

Vastuu on dialogin ydin. Toisen läsnäolo on ikään kuin vetoisuus, joka edellyttää vastausta. Vastuu ja vastaaminen kuuluvat yhteen, kuten myös vastuu ja vapaus. Vastuullisuus ja avoimuus mahdollistavat dialogisen asenteen, joka edellyttää omistushaluisuudesta luopumista. Se on eräänlaista asenteellista rohkeutta astua asiakkaan kanssa samalle tietämättömyyden ja yhteisen hämmästyksen alueelle ja löytää sieltä uusia oivalluksia. Dialogisen vuorovaikutuksen yksi keskeinen lähtökohta on erilaisten näkökulmien, myös vastakkaisten, hyödyntäminen. (Värri 2004, 73 - 74; Mönkkönen 2007, 28, 108; Seikkula & Arnkil 2005, 19, 89.)

Yhteisiltä näyttäviä periaatteita on hyvä yhteistyön alussa käydä läpi, avata niiden merkitystä. Usein riittävä yhteinen ymmärrys alkaa vasta, kun varmistetaan, että käytetty terminologia, joka voi olla eri ammattitahojen kesken hyvinkin tuntematonta, ymmärretään riittävästi samalla tavalla. Jokainen tuo dialogitilanteeseen oman totuutensa toisten kuunneltavaksi ja käsiteltäväksi. Dialogiseen vuoropuhelun luonteeseen ei liity sen enempää hyväksyvät kuin hylkäävätäkään vastaukset, vaan toiminnan tarkoituksena on uusien ulottuvuuksien avaaminen. Sen lisäksi, että dialogi on puhumista, kuuntelemista ja keskustelua, parhaimmillaan siinä tapahtuu myös molemminpuolista oppimista ja mielipiteiden tai asenteiden muuttamista yhteisen ymmärryksen suuntaan. Kuitenkin ilman luottamuksellista suhdetta ei synny oikeutusta dialogiselle vuorovaikutukselle. (Mönkkönen 2007, 29, 89, 99; Seikkula & Arnkil 2005, 92.)

Monitoimijaisissa kokoontumisissa tunnustellaan sitoutumista yhteiseen toimintaan ja jokainen pyrkii myös säätelemään omaa kuormitustaan. Näin ollen sitoutumista saatetaan myös vältellä, jonka seurauksena voi olla asiakkaan väliinpuutuminen. Luottamus on suhde, joka syntyy ihmisten välille vuorovaikutuksen edetessä ja kehittyessä. Työskentelyvastuiden jakaminen selkeästi osapuolten kesken on tärkeää ja tämä edellyttää ratkaisujen etsimistä ja omakohtaisen kuormituksen sääntelyä. Luottamus siitä, että jokainen toimii yhteisten pelisääntöjen mukaan, tavoitellen samaa päämäärää sekä sitoutuu vahvasti yhteiseen asiaan, kertoo luottamuksen saavuttamisesta ja silloin kontrollia tavoitteisiin pääsemiseksi ei tarvita. (Seikkula & Arnkil 2005, 34, 38 - 39; Mönkkönen 2007, 114 - 118, 120.)

Moniammatillisen yhteistyön vaikeuksien ja epäselvyyksien yksi keskeinen syy on, että osapuolet pyrkivät määrittelemään yhteisen, ”lintuperspektiivistä” tehdyn ongelman, joka toimii ikään kuin yhteistyön pohjana. Määriteltäessä yhteistä ongelmaa, tullaan tavoitelleeksi mahdotonta, koska jokainen tulkitsee asioita omasta subjektiivisesta näkökulmastaan. Osapuolet myös asemoivat itseään suhteessa toisiinsa. Kun määritellään ongelmaa, määritellään samalla myös sitä, kuka on pätevä määrittelemään ongelman. Jokainen tuo oman tulkinnan asemastaan ongelman määrittelijänä. Yhteinen ongelmanmäärittely edellyttäisi yhtä pistettä, josta katsottuna tilanne näyttäytyisi kaikille samanlaisena. Tällöin näkökulmaisuuuden rikkaus asiaa kohtaan häviäisi. (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2002, 153; Mönkkönen 2007, 94; Seikkula & Arnkil 2005, 34 - 38, 93 - 95.)

Dialogisuudesta puhuttaessa ihmisiä on syytä tarkastella vastavuoroisina, aktiivisina toimijoina. Jokainen on omalta osaltaan vaikuttamassa vuorovaikutuksen kulkuun, vaikka joku kuljettaisikin tilannetta vahvemmin kuin toinen. Dialogisen otteen muotoutumista vuorovaikutuksessa voi arvioida sekä yksilön että ryhmän tasolla. Tällöin kommunikaation rinnalla on syytä puhua myös suhteesta. Yhteistä tarinaa ovat rakentamassa kaikki osapuolet tässä vuorovaikutussuhteessa. Näkökulmien erilaisuuden myötä jokainen osapuoli voi monipuolistaa katsumustaan ja lisätä oppimista. Asiasta muodostuu näin rikkaampi käsitys. (Mönkkönen 2007, 100, 110; Seikkula & Arnkil 2005, 38, 99 - 101.)

4.4 Organisaatiot yhteisen asiakkaan asialla

Suomalaisen yhteiskunnan koko 2000-lukua leimaa hallinnollisten rakenteiden ja organisaatioiden uudistaminen. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenne on ollut haasteiden edessä ja sen toimintaympäristöön on kohdistunut lukuisia muutoksia. Muutostarvetta perustellaan paitsi väestön ikääntymisellä myös lasten, nuorten ja perheiden eriarvoisuuden lisääntymisellä ja palveluiden saatavuuden alueellisella epätasa-arvolla. Korjailutyypin kehittämisen ja resurssivajausten paikkaamisen lisäksi on tarvittu myös laajempaa, paradigmaattista muutosta. Muutosten ohjaus on tapahtunut sekä lainsäädännöllä että poliittis-hallinnollisella ohjauksella, erilaisilla kansallisilla kehittämishankkeilla, strategioilla ja teemallisilla politiikkaohjelmilla. (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2002, 29; Pärnä 2012, 22.)

Työelämän organisaatioiden onnistumisen edellytyksenä on pidetty sitä, että ne kykenevät oppimaan, luomaan tietoa ja soveltamaan sitä omassa toiminnassaan. Tarvitaan siirtymää ongelmakeskeisestä voimavarakeskeiseen palvelutoimintaan, sektorikeskeisestä verkostomaiseen organisointiin, palveluiden massatuotannosta palveluelementtien joustavaan yhteistoimintaan sekä asiantuntijakeskeisestä dialogista asiakaskeskeiseen palveluun. Mutta jos palveluyksiköt ovat epäjärjestyksen, joustamattomuuden ja yksipuolisten ongelmanhahmottamisen tilassa, kykenevätkö ne tuomaan rajasysteemiin tarvittavaa järjestäytyneisyyttä, joustavuutta ja ongelmien monipuolista hahmottamista? (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2002, 29; Isoherranen 2012, 29 - 30; Seikkula- Arnkil 2005, 43; Pärnä 2012, 15, 22.)

Organisaatioiden kehittämistyötä tehdään usein ilman tietoista työntekijöiden yhteistä moniammatillista oppimisprosessia ja sitoutumista oman perustyön pitkäjänteiseen kehittämiseen. Lisäksi vilkas projektikehittäminen, julkisen vallan säästötoimet, yksityistäminen sekä organisaatiomuutokset siirtävät työntekijöitä uusiin yksiköihin, työyhteisöihin, visioihin ja strategioihin. Hyvien käytäntöjen ja työtapojen löytäminen moniammatillisessa yhteistyössä onkin tämän hetkinen haaste. Yhteiset keskustelut eri tahojen kanssa vaativat aikaa. Myös asiakassuhteet joutuvat koetukselle. Pitkäjänteistä, luottamuksellista auttamissuhdetta

voi olla vaikea luoda ja ylläpitää. Jatkuvuuden ja pysyvyyden korostumien on tärkeää asiakkaan eheytyksen kannalta. (Heino 2009, 74; Pärnä 2012, 22.)

Asiakkaiden ongelmat ovat yhä vaikeammin hoidettavissa, minkä vuoksi palveluiden laadun turvaaminen vaatii erityisosaamista sekä moniammatillista, sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamiset ovat ikään kuin suoria interventioita asiakkaan elämään. Asiakkaan mukaan ottaminen jo tuen tai kuntoutuksen suunnitteluvaiheessa on jo osa kuntoutusta. Kun asiakkaat osallistuvat alusta asti yhteisiin tapaamisiin, he myös vaikuttavat aktiivisesti asiakkuusprosessin muotoutumiseen. Avoimessa vuorovaikutustilanteessa tavoitteena on keskinäisen ymmärryksen luominen. Vaikka eettisissä periaatteissa korostetaan voimakkaasti asiakkaan osallisuutta ja kuulemistakin, saatetaan se tai yhteistyö kuitenkin tulkita hyvin monella tavalla. Joskus kuuleminen sekoittuu tiedottamiseen eikä välttämättä sisällä asiakkaan huolellista kuuntelemista tai asian yhteistä puntarointia. Toisaalta voi olla niinkin, ettei asiakas ole aina siinä tilassa, että kykenisi ottamaan kantaa omaan avutarpeeseensa. (Seikkula & Arnkil 2005, 23, 26, 28 - 29; Mönkkönen 2007, 32.)

Ihmissuhdealojen tehtävät rakentuvat usein ihmisten ongelmien ympärille. Ongelmien ratkomisen edellyttää niiden ymmärtämisestä. On kuitenkin eri asia pyrkiä ymmärtämään asiakkaan elämäntilannetta kuin selittää, mistä asiat johtuvat. Ammatilainen saattaa pyrkiä osoittamaan pätevyyttään, jota myös asiakas häneltä usein odottaa. Liiallisessa asiantuntijakeskeisessä työotteessa on vaarana, että asiakkaan oma vastuu jää huomiotta tai hänelle ei anneta vastuuta. Asiantuntijavallan käytön ongelmia voi yrittää välttää siten että tilanteen määrittämisessä pidetään mielessä asiakkaan kohtaamiseen liittyvä herkkyys. On huomattava, että asiakasvuorovaikutuksessa herkkyyden huomioon ottaminen ei rajoita ammatilaisen asiantuntijuutta tai sen täyttä hyödyntämistä työssä. (Mönkkönen 2007, 38, 54 - 55, 61.)

Asiantuntijakeskeisen työorientaation rinnalle on lisääntyvässä määrin tullut asiakkaan kokemusmaailmaa korostavan näkökulma. Lähtökohdaksi on tullut asiakkaan kunnioittaminen ja hänen tarpeidensa aiempaa parempi huomioiminen. Asiakaslähtöisyys ei ole kuitenkaan vuorovaikutuksen kannalta ongelmaksi.

tonta. Väärin tulkittuna siinä on vaarana työntekijän liiallinen neutraalisuus, jolloin hänen oma aktiivinen osuutensa vuorovaikutuksessa jää liian heikoksi. Toisaalta asiakaslähtöisen ideologian lieveilmiönä voi olla se, että ammattilaiset alkavat varoa tuomasta esiin omia näkökantojaan ikään kuin se uhkasi asiakkaan omaehtoisuutta. (Mönkkönen 2007, 63 - 64, 80, 103.)

Perhe-elämä on pitkälti kuulunut intiimiin yksityisyyden piiriin, se on julkisuudelta suojattua ja katseilta piilossa. Tämä tuo asiakaslähtöisyyden korostuneeseen ajattelutapaan ongelman eli kysymyksen siitä, millä perusteilla jokin yhteiskunnallinen toimija, viranomainen tai ammattilaisverkosto voi ylittää yksityis- ja perhe-elämän rajoja ja puuttua toisten elämään. Millaisena tämä puuttumistoiminta on oikeutettua, yleisesti hyväksyttyä ja sopivaa? Puuttumistarpeen toteaminen edellyttää usein neuvotteluja ammattilaisten kesken. (Määttä 2006, 579.)

4.5 Kasvatuskumppanuus ja lapsen etu

Kasvatuskumppanuudessa ammattilaiset niin varhaiskasvatuksessa kuin lastensuojelussakin sitoutuvat tietoisesti lapsen huolenpidon, edun ja oikeuksien edistämiseen yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuus on tasavertaista vuorovaikutusta henkilöstön ja vanhempien välillä, jotka jakavat keskenään vastuuta lasten hyvinvoinnista ja kehityksen tukemisesta. Kasvatuskumppanuuden erityisenä tehtävänä on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen erityisen tuen, avun ja suojelun tarve. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja sitä ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31; Kaskela & Kekkonen 2007, 11, 13 - 14; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Lapsen etu on lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen avainkäsitteitä ja sen huomioon ottamisesta ollaan yleisesti yksimielisiä. Se, mitä lapsen edulla käytännössä tarkoitetaan ja mitä se merkitsee, on jo huomattavasti vaikeampi asia. Suomi on hyväksynyt YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen. Siinä on säädetty, että kaikissa lasta koskevista asioista on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sama periaate sisältyy myös lukuisiin suomalaisiin lapsioikeu-

dellisiin lakeihin, muun muassa lastenhuoltolakiin, päivähoitolakiin, sosiaalihuoltolakiin sekä lastensuojelulakiin ja niihin sisältyviin pykäliin. Lapsen edusta säädetään varmaankin yli 50 eri säännöksissä. Lapsen etua määritellään muun muassa lapsen kunnioittamisena, hänen oikeutenaan saada hyvää hoitoa ja kasvatusta, oikeutta perusturvallisuuteen, turvallisiin ihmissuhteisiin, rakkauteen ja hellyyteen (Heiskanen, Nuoramo & Vehviläinen 2001, 15 - 17; Väestöliitto 2013.)

Kasvatuskumppanuus edellyttää ammattilaisen ja vanhemman keskinäistä luottamusta ja huolen jakamista arjen kasvatuskysymyksissä. Vanhemmilla on päävastuu lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuskumppanuudessa annetaan vanhemman oman lapsensa tuntemukselle aiempaa suurempi tila ja painoarvo. Tämä ei kuitenkaan tarkoita heidän jättämistään yksin tekemään päätöksiä ja ratkaisuja. Päivähoidossa on tärkeää ymmärtää vanhempien ja ammattikasvattajien toisiinsa täydentävä asiantuntijuus. (Värri 2004, 150 - 151; Kaskela & Kekkonen 2007, 15 - 16; Heinämäki 2004a, 30; Mönkkönen 2007, 54.)

Myös lastensuojelussa lapsen näkökulman rinnalla korostetaan perhekeskeistä työskentelytapaa. Vanhempien osallistaminen on kuulunut perinteisesti lastensuojelutyön tavoitteisiin. Osallistumista pyritään vahvistamaan antamalla asiakkaalle entistä enemmän tietoa siitä, mitkä ovat eri osapuolten roolit ja tehtävät sekä mitä yhteistyössä lastensuojelun kanssa tapahtuu. (Möller 2005a, 6; Möller 2005b, 66; Viittala 2006, 69.)

Kasvatuskumppanuus rakentuu kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogisuuden periaatteille. Kasvatuskumppanuuden ilmapiirin ylläpitämiseen haasteen tuo tilanteet, joissa ammattilaisten ja vanhempien käsitykset yhteistyöstä, kasvatuskäsityksistä, -menetelmistä, lapsen hoidon ja kasvatuksen tarpeista tai perheen ja ammattilaisten vastuunjaosta eroavat. Haasteen luovat myös tilanteet, joissa lapsen ja perheen elämäntilanne vaatii tavanomaista kasvatusyhteistyötä monipuolisempaa tukea ja apua. Kasvatusyhteistyössä on lähtökohtaisesti kysymys moniammatillisesta työstä sekä päiväkodin sisäisenä, että ulkoisena yhteistyönä sekä tähän liittyen kasvatusyhteistyöstä lasten van-

hempien kanssa. (Kaukoluoto 2010, 89; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013, Kaskela & Kekkonen 2007, 46.)

Lasten pahoinvointi ja huoli lasten asemasta on lisännyt keskustelua lasten yksilöllistä kohtaamisesta ja huomioimisesta. Toisinaan aikuisten vastuun ja vanhempien ensisijaisen kasvatustuun korostaminen voi toimia jopa jännitteissä suhteissa lapsilähtöisyyteen. Asiakastyön kohtaamisissa lapset ovat työskentelyn osapuolena hetkittäin yksilöinä, mutta tavallisimmin laajemman kontekstin, kuten vanhempien, perheen, koulun tai kunnan välityksellä. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5-7.) Myös Mönkkönen (2007, 66 - 69) mainitsee, että lapsilähtöisyyden puutteellinen tulkinta voi kääntyä lasta vastaan. Hän näkee, että liiallinen asiantuntijakeskeisyys, jolloin lasten toiminta ja käyttäytyminen yleistetään tai liiallinen asiakaskeisyys, jolloin kasvattajat ja ammattilaiset eivät rohkene puuttua lapsen tai perheen hankalaan tilanteeseen riittävästi, kääntyvät molemmat lasta vastaan.

Yksilöllisyyden, itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen vapauden korostuminen saattaa tuoda lieveilmiönä liiallista varovaisuutta, neuvomattomuutta ja vastuullisen vallan puuttumista. Lastensuojelutyötä ohjaa kuitenkin lastensuojelulain mukainen velvoite valvoa lapsen etua. Työssä voi syntyä hankalia eettisiä ristiriitoja asiakkaan elämään puuttumisen ja itsemääräämisoikeutensa yhteensovittamisessa. Perheiden kanssa työskentelevien on usein pohdittava, missä vaiheessa perhekeskeinen, vanhempien vastuunottoa tukevan yhteistyön on muututtava lapsen edun nimissä. Ja voidaanko silti olla varmoja siitä, että lapsen etu toteutuisi paremmin toisenlaisilla järjestelyillä. (Mönkkönen 2007, 69; Dufva-Laitinen & Mönkkönen 1996, 89; Laki lastensuojelusta 2007, 12§.)

Lastensuojeluun sisältyy tietynlaista kontrollin ja vallankäyttöä, jotka saattavat vaikeuttaa työntekijän ja asiakkaan välistä yhteistyötä. Vallankäyttöön liittyy jopa velvollisuus, jota lain mukaan on tietyissä tilanteissa käytettävä. Lastensuojelun asiakassuhteessa valtaa on kuitenkin niin työntekijällä kuin asiakkaallakin. Valta on erilaista. Työntekijä voi esittää jotain toimenpiteitä vastoin asiakkaan tahtoa. Asiakas taas voi kieltäytyä yhteistyöprosessista tai vaikuttaa tapaan, millä tavoin prosessiin osallistuu. Jos asiakas kieltäytyy yhteistyöstä, lastensuojelun on

annettava tietoa, miten se tekee oman tehtävänsä siinä tilanteessa. (Möller 2005b, 67 - 68, 73.)

Koska lasten auttamisen ajatellaan parhaiten toteutuvan aikuisen auttamisen kautta, ammattilaisille tärkein tehtävä on luoda suhde aikuisiin. Kuitenkin perheen ja lapsen auttamisessa on tärkeää tavoittaa myös lapsen näkemys asioista. Lapsen suoraa kerrontaa, sanallista kuvausta ajatuksistaan, kokemuksistaan ja arjestaan pidetään sosiaalityössä tärkeänä. Lasten kanssa työskenneltäessä on tärkeää saada tietoa lapsesta ja lapsen arjen sujumisesta hänelle tärkeiltä ihmisiltä sen lisäksi että tarvitaan myös lapsen omia näkemyksiä. (Hurtig 2006, 167, 172; Möller 2005, 6 - 7.)

Perhekeskeisyyden ja lapsen näkökulman yhteensovittaminen, lasten tiedon tuottamisaseman ja osallisuuden vahvistaminen ovat tärkeitä eettisiä ja ammatillisia haasteita. Työntekijä ei kerää lapselta tietoa itseään tai muita ammattilaisia varten, vaan siksi, että voisi auttaa asiakkaana olevaa lasta. Vaikeiden asioiden sanoittaminen ja jakaminen, kokemus turvallisen aikuisen läsnäolosta, välittämisestä ja turvasta voivat kantaa merkityksellisellä tavalla vuosien ajan. (Viittala 2006, 69; Hurtig 2006, 192 - 193.) Lapsen kohtaamista ja hänen mielipiteen selvittämistä ei useinkaan pidetä helppona tehtävänä. Ongelmat voivat liittyä niin sosiaalityön menetelmiin, lapsen edun määrittämisen vaikeuteen, byrokraattisiin tekijöihin kuin lapsen kehitykselliseen tilanteeseen ja asemaan yhteiskunnassa. (Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 26.)

Lapsikeskeisellä lähestymistavalla halutaan korostaa sitä, että lapset ovat yksilöitä ja kehittyvät omaa tahtiaan, perheet ovat erilaisia ja niiden tarpeet erilaisia. Lapsikeskeisen ajattelun myötä on pyritty suuntaamaan käsitystä siihen, kuinka lasten kanssa voi ja tulisi työskennellä. Lasten omat kokemukset ja mielipiteet ovat tulleet tärkeäksi tiedoksi aikuis-asiantuntijoiden tuottaman tiedon rinnalle. Lapsilähtöisyys on laaja käsite ja sen toteuttaminen on aina kontekstiriippuvainen. Institutionaalisissa kohtaamistilanteissa on merkityksellistä, miten lapsi voi osallistua, mitä hän kertoo ja miten hänen puhe tulee tulkituksi. (Mönkkönen 2007, 69; Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 22.)

4.6 Salassapitosäädökset

Salassapitovelvollisuudesta säädetään eri laeissa lukuisilla eri tavoilla, jotka kaikki toteuttavat asiakaskeskeisyyden peruselementtejä. Ne edellyttävät yksilöllisyyttä, itsemääräämisoikeutta ja luottamuksellisuutta sekä loukkaamattomuutta ja koskemattomuutta. Salassapitosäädökset ohjaavat tiedonsiirtokäytäntöjä. Päivähoidon ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä tulee esiin tilanteita, joissa on tarpeen vaihtaa asiakkaita koskevia tietoja. Lastensuojelulaki erityislakina on kuitenkin ensisijainen suhteessa useisiin muihin salassapitoa määrittäviin lakeihin. Tietojen vaihtoja koskevat säädökset ovat hajallaan erityis- ja yleislaeissa eikä niitä tunneta riittävästi. Vaikka voisi olettaa, että laki on samanlainen kaikille, ammattilaiset tulkitsevat salassapitosääntöjä hyvin eri tavoin. (Mahkonen 2009, 2; Mönkkönen 2007, 74 - 75.)

Kun asiakasta koskevaa tietoa luovutetaan, on lähtökohtana aina asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan saatu suostumus tietojen siirtoon. Joissakin tapauksissa asiakkaan hoidon tai huollon turvaamisen takaamiseksi voi tietoja luovuttaa myös ilman asianosaisen suostumusta. Tällöin viranomaisen on kiinnitettävä huomiota siihen, mihin tietoja tarvitaan ja onko tiedon luovuttaminen välttämätöntä esimerkiksi lapsen edun vuoksi. Salassapitovelvollisuus on eri asia kuin salassapito-oikeus. Salassapitovelvollisuus ei anna salassapito-oikeutta, vaan esimerkiksi lastensuojelulaki voi velvoittaa poikkeamaan siitä. Jokainen ammattilainen joutuu pohtimaan tästä aiheutuvaa eettistä ristiriitaa, milloin toimia asiakkaan ehdoilla ja milloin puuttua hänen tilanteeseensa. (Lastensuojelun käsikirja 2012; Mönkkönen 2007, 74 - 75.)

Salassapitosäädöksiä vaikuttavat yhteistyöhön. Yhteistyökumppaneilla voi olla esimerkiksi erilaiset näkemykset siitä, mitä tarkoittaa oikeus yksityisyyteen ja mitä velvollisuus yhteisöllisyyteen. Lisäksi lasten ollessa asiakkaina, kahteen suuntaan yhtäaikaaisesti katsominen tuottaa hankaluuksia: mitä vanhemmat ajattelevat ja miten he reagoivat ja mikä on lapsen etu? Lisäksi taustalla voi vaikuttaa pelko virkavirheeseen syylistymisestä. Työntekijä voi luonnollisesti toimia yksiammatillisesti ja pitää sataprosenttisesti kiinni niin luottamuksellisuudesta kuin salassapitovelvollisuudesta, jolloin juridisia ongelmia ei pääse muodostu-

maan. Sitä vastoin ongelmia tulee silloin, kun lapsen asioiden hoitaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä tai yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa. (Mahkonen 2009, 2-3, 16 - 17.)

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 Opinnäytetyön taustaa

Nurmijärvellä on kunnallisia päiväkoteja 37 ja yksityisiä 7. Vuonna 2008 lapsia oli päiväkodeissa 1 807, joka on 58,6 % kaikista kunnallisten ja yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden käyttäjistä. Nurmijärven väestössä on paljon lapsia. Vuonna 2008 lapsiperheiden osuus perheistä oli 51,7 %. Kunnan yli 40000 asukkaasta neljännes on kouluikäistä nuorisoa ja päiväkodeissa käyviä lapsia. Väestöennusteen mukaan vuonna 2020 kunnassa on 46 642 asukasta, joista noin 5000 on 0 – 6-vuotiaita. (Nurmijärven kunta i.a., 3; Nurmijärvi i.a., 9 - 12.)

Päivähoito on näkyvä osa Nurmijärven kunnan peruspalveluja. Varhaiskasvatuspalvelut on jaettu kunnassa kahteen alueeseen: Klaukkalan ja Kirkonkylä-Rajamäen alueeseen. Molemmilla alueilla on omat varhaiskasvatuksen alue-toimistot aluejohtajineen. Varhaiskasvatuksen organisaatioon kuuluu aluejohtajien ja sihteerien lisäksi varhaiskasvatuspäällikkö sekä varhaiskasvatuksen asiantuntija. (Nurmijärvi 2012a.)

Nurmijärvellä on keskitytty lapsiperheiden palveluiden tuottamiseen ja erityisesti 0–6-vuotiaiden ikäryhmän palvelut ovat hyvin toimiva kokonaisuus. Palvelujen määrällisen kehittämisen lisäksi on keskitytty palvelujen monimuotoisuuteen muun muassa lisäämällä avoimia varhaiskasvatuspalveluja vastaamaan perheiden erilaisia palvelutarpeita. Vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden välisessä yhteistyössä on vahvistettu vanhempien osallisuutta lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa ja otettu käyttöön uusia yhteistyömuotoja muun muassa alkukeskustelut, huolen varhainen puheeksi ottaminen ja tuki sekä lapsen yksikölliset varhaiskasvatussuunnitelmat. (Nurmijärvi i.a., 25.)

Nurmijärven lastensuojelun sosiaalityössä työskentelee johtavan sosiaalityöntekijän lisäksi 12 lastensuojelun sosiaalityöntekijää tai erityissosiaalihoaja. Nurmijärven lastensuojelussa tehtävät on jaettu kahteen tiimiin, selvitystiimiin ja aluetiimiin. Selvitystiimissä vastaanotetaan ja käsitellään uudet lastensuojeluil-

moitukset ja tehdään lastensuojelutarpeen selvitykset. Aluetiimissä hoidetaan avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon asiakkaina olevien lasten asiat. (Nurmijärvi 2012b.)

Vuonna 2007 nurmijärveläisistä 0–17-vuotiaista oli huostassa 0,4 % vastaavanikäisestä väestöstä. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja oli 0.6%. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oli 6,3 % 0–17-vuotiaista. Lastensuojelun toimenpiteet ja kustannukset ovat viime vuosien aikana nousseet maanlaajuisesti, alueellisesti ja kunnallisesti. Avohuollossa olevien lasten määrä on kasvussa. Jotta pystyttäisiin vastaamaan avohuollon tarpeisiin, on joko perustettava uusia virkoja tai lisättävä ostopalveluja. Lastensuojelun avohuollon vahvistaminen liittyy muun muassa henkilöstöresursseihin sekä työmuotojen intensiteetin kehittämiseen. (Nurmijärvi i.a., 12, 25.)

5.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen ytimenä on moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö. Tarkastelin teoriaa erityisesti Kaarina Mönkkösen (2007) Dialoginen asiakastyö sekä Jaakko Seikkulan ja Tom Erik Arnkilin (2009) Dialoginen Verkostotyö -aineistoista käsin. Mönkkönen yllyttää asiantuntijoita liikahtamaan omista asemistaan ja haastaa heitä siirtymään dialogisuuden rajavyöhykkeelle. Omaa roolia ja osaamista on hyvä välillä pysähtyä miettimään. Mönkkönen rohkaisee siihen, että dialogisuus vapauttaa oikeassa olemisen pakosta, absoluuttisesta asiantuntijuudesta. Kirja tarkastelee myös asiantuntijakeskeisen ja asiakaskeskeisen työotteen luonnetta ja ottaa kantaa myös vallankäyttöön.

Seikkula ja Arnkil (2009) käsittelevät työntekijäverkostojen ja asiakkaiden verkostojen kohtaamista. On haaste saattaa ammatillinen tieto ja kokemus hyötykäyttöön jaetun ymmärryksen ja yhteistoiminnallisten ratkaisujen luomiseksi. Ammattilaisten ja asiakkaiden asemat muuttuvat verkostojen kohtaamisissa, mutta ne eivät tule symmetrisiksi. Seikkula ja Arnkil niin ikään tarkastelevat asiantuntijajärjestelmän suhdetta verkostomaiseen lähestymistapaan.

Käytin myös tuoretta Katariina Pärnän (2012) väitöskirjaa Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Pärnä on tarkastellut väitöstutkimuksessaan millaisia edellytyksiä eri ammattikuntien välisen yhteistyön käynnistymiselle on, miten yhteistyön tavoitteet rakentuvat ja miten niiden toteutumista arvioidaan. Tutkimus osoittaa muun muassa, että mikäli eri alojen ammattilaiset luottavat toisiinsa, heidän on helpompi tehdä yhteistyötä. Moniammatillinen yhteistyö rakentuu aina suhteessa asiakkaisiin. Yhteistyö on tuloksellista, kun tekijät ymmärtävät yhteistyön lähtevän asiakkaan tarpeesta ja he ovat halukkaita ylittämään ammattien perinteisiä rajoja.

Teoreettisen viitekehyksen ympärille kietoutuvat opinnäytetyöni keskeiset käsitteet, kuten lastensuojelu, ennaltaehkäisy, avohuollon tukitoimi ja päivähoito. Tutkimusaineiston keruuta ja tutkimusprosessia ohjaavat tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Miten päivähoiton ja lastensuojelun työntekijät kuvaavat yhteistyötään?
- Mikä yhteistyössä on ollut ongelmallista? Mikä rakentavaa?
- Millaisia kehittämishaasteita ja -tarpeita yhteistyölle on?

Tutkimuskysymyksiini hain vastauksia kuuden sisällöllisen teeman avulla, joita olivat yhteistyön muodot, yhteistyön määrä, yhteistyön laatu ja sisältö, salassapitovelvollisuus, oma työ ja työyhteisö sekä asiakas. Teemat toimivat haastattelutilanteessa runkona. Teemojen alle muodostin tarkentavia kysymyksiä, joita oli paljon, eikä kaikkia ollut haastattelutilanteessa mahdollista käydä yksityiskohtaisesti läpi.

5.3 Aineiston kerääminen

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on itse mukana luomassa kohdetta. Haastattelut ovat yhteistyön tulosta. Haastattelun avulla pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan luotettavasti tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. Suunnitteluvaihe on tehtävä huolellisesti. Suunnitteluvaiheen tärkeimpiä tehtäviä on haastatteluteemojen suunnittelu. Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu ottaa

huomioon, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän antamat merkitykset asioille ovat keskeisiä, kuten myös se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on menetelmänä joustava. Se antaa mahdollisuuden uusista ja tarkentaa kysymyksiä, jolloin vastausten virhemarginaali pienenee. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 23 - 25, 47 - 48, 66.)

Tutkimukseni on kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen. Kvalitatiivinen tutkimusote tuo kuuluviin tutkittavien näkemykset ja havainnot tilanteesta. Tutkijan ote on osallistuva ja vuorovaikutteinen ja hän pyrkii empaattiseen ymmärtämiseen. Kvalitatiivinen tutkimus on kiinnostunut useasta yhtäaikaaisesta tekijästä, jotka vaikuttavat lopputulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 22 - 27.)

Tutkimusluvat tutkielmalleni myönnettiin sekä varhaiskasvatuksesta että lastensuojelusta joulukuussa 2012. Tapasin joulukuussa myös opinnäytetyöni työelämän ohjaajan, Nurmijärven varhaiskasvatuksen asiantuntija Marita Käyhkön, jonka kanssa mietimme alustavasti haastattelupäivämääriä sekä -kokoonpanoa. Marita Käyhkön avulla haastatteluun osallistuvat henkilöt sekä haastattelupäivät varmistuivat nopeasti. Haastattelut toteutettiin tammikuun 2013 loppupuolella kahdessa päiväkodissa, toinen Kirkonkylä-Rajamäen alueella ja toinen Klaukkalan alueella.

Kaikki haastatteluun lupautuneet henkilöt saapuivat sovitusti paikalle ja haastattelut päästiin aloittamaan aikataulun mukaisesti. Haastatteluihin oli varattu aikaa 1,5 tuntia, joten aineistoa kertyi yhteensä 3 tunnin ajalta, 12 henkilön kokemuksista. Haastattelut olivat hyvin avoimia, vastavuoroisia ja itseohjautuvia. Keskustelua syntyi paljon ja tunnelma molemmissa haastatteluissa oli hyväksyvä, vastaanottavainen, osallistuva ja kuunteleva. Ryhmähaastattelussa haastattelijan tehtävänä on keskustelun aikaansaaminen ja sen helpottaminen, ei niinkään ryhmän ”haastattelemineen” (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61). Pidin haastattelijana huolen, että kaikkien ääni pääsi kuuluville ja jokainen pääsi sanoittamaan omia kokemuksiaan yhteistyöstä.

5.4 Eettisyys ja luotettavuus

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 185) mukaan haastattelun laatua parantaa se, että haastattelu litteroidaan niin nopeasti kuin mahdollista. Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta, mutta luotettavuuteen liittyy myös muita seikkoja. Haastatteluaineiston laatu oli tallenninlaitteiden ansioista korkeatasoista, minkä vuoksi litterointi oli vaivatonta vaikka aikaa vievää. Kolmen tunnin haastatteluaineiston litterointiin meni yhteensä noin 15 tuntia. Litteroinnin aloitin heti haastattelujen jälkeen.

Haastattelut nauhoitin sekä digitaaliseen tallentimeen että omaan puhelimeeni. Haastatteluaineiston litteroin kokonaisuudessaan, sanatarkasti, mikä osaltaan vaikuttaa opinnäytetyön luotettavuuteen. Haastatteluaineiston äänitteet hävitin litteroinnin jälkeen. Käytin haastattelujen analyysissä laadullista sisällönanalyysia. Analyysissä eritellään, luokitetaan aineistoa ja pyritään luomaan siitä kokonaiskuvaa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143). Aloitin tutustumisen aineistoon lukemalla haastatteluja läpi. Tämä auttoi sekä aineiston kokonaiskuvan että luokittelevan jäsentämisessä.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön sisältyy muun muassa huolellisuus, rehellisyys ja tarkkuus. Tiedonhankintamenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. Pyrin tuomaan tutkimuksessani esiin haastateltavien käsitykset ja tulkinnat niin hyvin kuin mahdollista, kuitenkin tiedostaen, kuten Hirsjärvi & Hurme (2008, 189) kirjoittavat, että tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon jo tietojen keruuvaiheessa ja kyse on tutkijan tulkinnoista, hänen käsitteistöstään, johon tutkittavien käsityksiä yritetään sovittaa.

Opinnäytetyötä tehdessäni kiinnitin erityistä huomiota anonymiteettiin ja luottamuksellisuuteen, jotka ovat tutkimustyössä tärkeitä. Tutkijana minua sitoi vaihtolovelvollisuus, joten haastatteluja tehdessäni ja aineistoa käsitellessäni huolehdin vastaajien anonymiteetistä. Haastattelun alussa painotin, että haastateltavien henkilö- ja muut tunnistetiedot eivät tule näkyviin opinnäytetyössä.

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 184) toteavat, että laadukkuuden tavoittelussa on tärkeää tehdä hyvä haastattelurunko. Laadukkuutta lisää myös se, että teemoja ja kysymyksiä pohditaan jo ennalta. Olin ennen haastattelua vielä yhteydessä haastateltaviin sekä sähköpostitse että puhelimitse ja lähetin heille saatekirjeet, kuten myös haastattelukysymykset, joihin he saivat tutustua jo etukäteen. Lähetin erillisen saatekirjeen myös haastattelutilat tarjoavien päiväkotien henkilökunnalle. Molempiin haastatteluihin osallistui kuusi henkilöä: päiväkodin johtajia, konsultoivia varhaiskasvatuksen erityisopettajia, kasvattajia sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä.

Ryhmähaastattelu oli hyvä ja tehokas valinta haastattelujen toteuttamiselle. Ryhmähaastattelun etuna on, että sen avulla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta vastaajalta. Tutkittava ilmiö tuottaa monipuolista tietoa. Ryhmähaastattelussa mielipiteiden saaminen voi olla helpompaa, koska henkilöt voivat tukea toinen toisiaan ja innostaa toisiaan puhumaan. Kun ihmisiä haastatellaan ryhmässä, asioiden unohtaminen ja väärin ymmärtäminen on vähäisempää. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61 - 63.)

6 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

Luokittelu luo pohjan tai kehyksen, jonka varassa haastatteluaineistoa voidaan tulkita, yksinkertaistaa ja tiivistää. Aineiston luokittellessa mahdollistuu sen eri osien vertaileminen toisiinsa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 147.) Luokittelin aineistoa ensin tutkimuskysymysteni pohjalta kolmeen kenttään. Etsin aineistosta tämän hetkisen yhteistyön vahvuuksia eli asioita, jotka yhteistyössä tällä hetkellä toimivat. Tämän jälkeen etsin aineistosta yhteistyön ongelmakohtia, asioita, jotka estävät tai hankaloittavat yhteistyötä. Näiden lisäksi kokosin aineistosta nousseita asioita yhteistyön edistämiseksi, jotka ovat samalla myös kehittämissaasteita yhteistyön parantamiseksi jatkossa.

Taulukko 1. Aineiston luokittelu

Vahvuudet / yhteistyössä toimii	Ongelmat / yhteistyössä ei toimi	Kehittämishaasteet / yhteistyötä edistää
-yhteistyö pääsääntöisesti toimivaa	-toimintakulttuurien ja käytänteiden tuntemattomuus	-työ- ja toimintakulttuurien tunnetuksi tekeminen
-työtä tehty rinta rinnan	-yhteistyön vähäisyys	-työ- ja toimintakulttuurien tunnetuksi tekeminen
-yhteistyö voimavaraistavaa	-palaverin kokoonkutsuja epäselvä	-yhdyspintakeskustelut -> tapoamiset, tutustumiset
-vastuu vuorovaikutuksesta molemmilla	-epätietoisuus asiakkuusprosessin omistajuudesta	-yhteistyön toimintarakenne: yhdessä suunniteltu
-verkostotyön mahdollisuus pitkälle vietyä	-tiedonvaihto puutteellista/yksipuolista	-yhteistyön suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus: aloituspalaverin suuri merkitys
-yhteistyö perhetyön kanssa	-vaitiolovelvollisuus – lapsen etu	-luottamus
-lastensuojelu mahdollisuus lapselle/perheelle	-lastensuojeluilmoitus->uhka kasvatuskumppanuudelle	-avoimuus
-halukkuus ja avoimuus yhteistyölle	-perhetyö-lastensuojelu->raja	-kasvotuttuus
-konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli	-työyhteisön sisäiset toimintatavat selkiintymättömät	-työntekijöiden roolin selkeyttäminen
-lastensuojelun uudet toimintakäytännöt	-lastensuojelun esite huonosti käytössä	-rohkeutta lastensuojeluilmoitusten ja konsultaatiosoittojen tekemiseen
	-suunnitelmallisuuden puute yhteistyössä	-tiedonsiirto puolin ja toisin
	-perheiden ongelmat syventyneet	-työyhteisön sisäisten toimintatapojen selkeyttäminen
	-lastensuojelun negatiivinen maine	

Seuraavissa tutkimustulosten tarkasteluluvuissa päivähoidon työntekijöiden puhelainaukset on ilmaistu kirjaimella P ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastaukset S kirjaimella.

6.1 Yhteistyön vahvuudet

6.1.1 Yhteistyön sujuvuus

Lastensuojelun ja päivähoidon välinen yhteistyö on pääsääntöisesti koettu sujuvana silloin, kun sitä on ollut. Sujuvuutta on edesauttanut, jos asiakkuusprosessi on lähtenyt käyntiin aloituspalaverilla, johon on koottu asiakkaan verkostoa ja yhdessä mietitty jatkotoimenpiteitä. Onnistunut yhteistyö on koettu voimavaraistavana. Lastensuojelu pitää päivähoitoa ennaltaehkäisevän lastensuojelun parhaana kenttänä, joka tavoittaa suurimman osa lapsista ja perheistä ja mahdollistaa kasvatuskumppanuuden.

Silloin kun ilmoituksia on tullut, minun mielestä yhteistyö on ollut hyvää, ollaan tavattu ja neuvoteltu. S2

Kyllä mulla sellaisia hyviä kokemuksia pääsääntöisesti on tästä yhteistyöstä, että kyllä siinä varhaiskasvattaja ja lastensuojelu on molemmat vastuussa siitä vuorovaikutuksesta. P2

Mulla on hyviä kokemuksia ja parhaimmillaan rinta rinnan lähetään työtä tekemään. P1

6.1.2 Asiakkaan osallisuus vahvistunut

Onnistuneen yhteistyön myötä on huomattu myös asiakkaan osallisuuden asiakkuusprosessissa kasvaneen.

Mulla on kokemus että tällaisen yhteistyön kautta saatiin isä aktivoitua tekemään enemmän yhteistyötä päivähoidon kanssa. Ja se oli varmaan yksi tämän yhteistyön tarkoituskin. S1

6.1.3 Lastensuojelu mahdollisuutena

Lastensuojelu nähdään mahdollisuutena, tukena ja apuna päivähoidon työntekijöille, jos omat keinot eivät enää riitä.

Lastensuojelu on sellainen hirveän hyvä mahdollisuus, kortti, joka voidaan aina ottaa esiin kun tiedetään, että sieltä sitä apua saadaan. Se on mahdollisuus lapselle. P1

6.1.4 Verkostotyön mahdollisuus ja konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien rooli

Nurmijärven kunta sai kiitosta siitä, että verkostotyön mahdollisuus on pitkälle vietyä. Päivähoidon ja lastensuojelun välisessä verkostoyhteistyössä konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien työtä ja roolia pidettiin hyvänä. He voivat toimia tiedon kokoajina sekä välittäjinä, mutta ovat myös tärkeä tuki sekä päiväkodin työntekijöille että perheille.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja eli kelto, toimii varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana yksiköissä. Hän havainnoi lapsiryhmiä, konsultoi henkilökuntaa ja vanhempia sekä yhdessä heidän kanssa miettii lapsen kasvua ja kehitystä tukevia ratkaisuja. Keltolle kuuluu omalta osaltaan alueen moniammatillisen yhteistyön rakentaminen. Hän tekee tiivistä yhteistyötä alueen varhaiskasvatuksen esimiesten kanssa. (Nurmijärven kunta i.a., 4.)

Mä oon hirveän ylpeä ja onnellinen tästä kelto ja päiväkodin johtaja –työparikuvioista. Kun on erityistyöntekijät tukena, niin siitä lapsen tilanteesta tulee aika hyvä näkymä. P2

Lapsen tilanteeseen liittyy usein jo pitkälinen työstä siellä päiväkodissa jossa kelto on ollut jo mukana. P1

Kelto rakentaa niitä tapaamisia. Se on tuki siinä palaverissa. S2

Olen huomannut, että kelto, joiden kans teen yhteistyötä enemmän niin heillä on tapa ja he tietää, mitä täs tulee tapahtumaan. Että he ovat mukana siinä palaverissa. S1

6.1.5 Lastensuojelutyön uusi malli

Nurmijärvellä lastensuojelun toimintakäytänteissä on tehty uudistamista. Työ on jaettu selvitystiimeihin ja aluetiimeihin. Selvitystiimi ottaa vastaan uudet lastensuojeluilmoitukset ja selvityspyynnot, josta asiakkuus siirtyy selvitystyön jälkeen aluetiimeihin. Uudistuksen myötä lastensuojelun työkäytänteitä on pyritty selkiyttämään erityisesti tilanteissa, joissa päiväkotitoimii lastensuojeluilmoituksen tai lastensuojeluntarpeen selvityspyynnön tekijänä. Tällöin tiedon välittämistä asiakkuusprosessin alkamisesta päiväkotiin on pyritty yhtenäistämään.

Tässä uudessa mallissa on tällaista käytäntöä lähdetty juurruttamaan, et me ilmoittajatahon ja perheen kanssa pidetään aloituspalaveri ja käydään läpi tilannetta. Selvityksen päättyessä tulisi sitten tieto päiväkotiin, että jatkuuko lastensuojelun asiakkuus ja millaisia tukitoimia mahdollisesti alkaa. Tästä on tullut palautetta, että kun on tehty ilmoitus, niin siitä ei kuule enää mitään. S3

Teoriassa se voi mennä niin, että jos teiltä tulee meille ilmoitus, teille ei tule siitä mitään tietoa. Kyllä me käytännössä päivähoidolle ilmoitetaan ja yhdessä pidetään se palaveri. Tai yritetään tietysti et vanhemmat sen kertois. S1

Jos se (ilmoitus) on päiväkodista tullut ja siellä ollut se yhteistyö, niin kyllä mä sen infoan. S2

Myös siinä tapauksessa, joissa lastensuojeluilmoitus tai selvityspyyntö ei tuota selvitystä ja asiakkuus lastensuojelun kanssa ei siten ala, tiedon välittämistä päiväkotiin on pyritty täsmentämään.

Se on teille tärkeä tieto, että te olette huolenne ilmaissu ja sit lastensuojelu arvioinu et tässä ei ole nyt sellaista tarvetta. S2

Kuulostaa tosi hyvältä! Kun päiväkodistakin niitä ilmoituksia on tehty ja meillehän ei ole tullut mitään tietoa, miten ilmoitukselle on käynyt. P7

Lapsi on silloin oireillu jo aika isosti niin sitten osataan alkaa seuraamaan jotain toista kohtaa. P2

Haastattelussa ilmeni, että tiedon välittämistä edellä mainituista asioista päiväkodin suuntaan on juurrutettu lastensuojelun uusiin toimintakäytänteisiin vasta noin vuoden verran. Tästä syystä nämä asiat nousivat voimakkaasti myös yhteistyön ongelmiksi, jotka tulevat esille kohdassa 6.2.4 Salassapitosäädökset.

6.2 Yhteistyön ongelmat ja uhat

6.2.1 Yhteistyön määrä

Peruspalveluiden tuottajista neuvolan ohella päivähoidosta tulee vähiten lastensuojeluilmoituksia tai selvityspyyntöjä. Lastensuojelun keskusliiton mukaan päiväkodit ottavat lastensuojeluun yhteyttä liian harvoin. Kaikista lastensuojeluilmoituksista päivähoido tekee alle kaksi prosenttia. Tämä on ristiriidassa lakimuutoksen kanssa, jonka tavoitteena on tehostaa varhaista puuttumista ja tuen tarjoamista lapsille ja perheille. (Yle 2012; Sisäasiainministeriö 2013.) Yhteistyö päivähoidon ja lastensuojelun välillä koettiin Nurmijärvellä vähäiseksi. Myös konsultatiivista yhteydenottoa lastensuojelun suuntaan on vähän.

Yhteistyö on toimivaa, mutta sitä on vähän. Päivähoidosta tulee lastensuojeluilmoituksia tai selvityspyyntöjä verrattain vähän. Ja se mietityttää, koska niin iso osa lapsista on päivähoidossa. S3

Ilmoitusten määrä suhteessa muihin ilmoittajatahoihin on vähäinen päivähoidon puolelta. Yhteydenotto meihin suhteessa muihin peruspalvelun tuottajiin on pienempi kyllä. S1

Päivähoidon taholta tehtyjen lastensuojelu ilmoitusten ja selvityspyyntöjen määrän vähäisyyteen on vastausten mukaan muun muassa varovaisuus. Toisinaan saatetaan odottaa, ehkä liian kauankin, että perheen tilanne muuttuisi parempaan suuntaan. Päivähoidossa arvioidaan sitäkin, onko lastensuojeluilmoituksen tekeminen jopa uhka kasvatuskumppanuudelle. Myös yhteydenottoa konsultaatiomielessä saatetaan punnita tarkkaan. Hajontaa vastausten välillä kuitenkin oli hiukan.

Me mietitään, että ylittääkö tämä jo lastensuojelukynnyksen vai ei. Kun perhe kuitenkin itse valitsee ottaako ne vastaan sen (lasten-

suojelun) vai ei. Sellainen kaiku, että hyödyttääkö se, vaikka me tehtäis se ilmoitus. P7

Me punnitaan, että onko se perhetyö vai lastensuojelu. Että missä on se raja. Sitäkin pohditaan, otetaanko me yhteyttä nimettömänä, asiakasnimettömänä. Kyllä me sitä pohditaan. P6

Kyllä me ensin veivataan tätä meidän perhetyöntekijää ja perhe- ja kasvatusneuvolaa ja tavallista neuvolaa. Se on sit iso askel johonkin suuntaan ottaa yhteys sinne lastensuojeluun. P8

Joskus oli myös sellaista keskustelua, että oli se sitten nimellä tai nimettömänä tehty se konsultaatio, niin se olisi jo ilmoitus. Et siinä ollaan varmaan hirveen varovaisia. P5

Päivähoidon työntekijät kokevat joutuvansa käymään itsensä kanssa kamppailua siitä, kuinka kauan tilannetta voi seurata ennen lastensuojelu ilmoituksen tekemistä. Lastensuojelu ilmoituksia heidän mielestään tehdään kuitenkin nykyisin enemmän ja rohkeammin kuin esimerkiksi kymmenen vuotta sitten.

Silloin kun huoli lapsesta tai perheestä on, lastensuojelu ilmoitusten tekemiseen rohkaistiin myös niissä tilanteissa, vaikka olisi jo tiedossa, että lastensuojeluilmoitus on jo tehty esimerkiksi muun toimijan toimesta.

Monella on sellainen ajatus, että kun on kuullut, että joku on jo tehnyt lastensuojelu ilmoituksen niin he ei tee sitten ollenkaan. Se on tärkeätä, että niitä ilmoituksia tulis eri ihmisiltä. Eri näkökulmasta. S1

Huolet esiintyy eri tavalla, eri toiminnoissa, eri tilanteissa. Kun niitä ilmoituksia tulee, tulee myös näkökulmia, että mitä asioita on. Tulee myös valmiiksi koostetta, että tällaisia ihmisiä se lapsi kohtaa. S2

Toisaalta lastensuojelu ilmoituksen tekemiseen tai konsultaatioon ei nähty olevan kynnystä ja ilmoitusten vähäisyyteen voi päivähoidon työntekijöiden mukaan olla myös se, että tuki, jonka perhe päivähoidosta saa, on niin vahva, että tarvetta lastensuojelulisille toimille varhaiskasvatusaikana ei ole.

Se, että meiltä tulee ilmoituksia vähemmän kuin muilta, johtuu varmaan osittain siitä, että meillä ne tehdään sitten vasta tosi aiheesta. P1

Jos on lastensuojelun tarve meidän mielestä ja jos huoli kasvaa niin isoksi, niin kyllä se kynnys on kuitenkin aika matala konsultaatiopuheluun teille. Jos huoli on lastensuojeluilmoituksen tasolla, niin kyllä se varmaan tehdään. En ole ikinä ajatellut, että tässä on hirveen paljon erilaisia ajattelutapoja. Minä en ajattele, että lastensuojeluilmoituksen tekemisessä olisi sellaista kynnystä. P2

Päivähoito kannattelee sitä perhettä ja lasten tilannetta. Että sitten kun menee kouluun, niin se tavallaan romahtaa. Me nähdään päivittäin ja kannatellaan ja vanhempien jaksamista tuetaan. P7

6.2.2 Toimintakulttuurien tuntemattomuus

Lastensuojelu herättää asiakkaissa usein negatiivisia ja virheellisiäkin kuvitelmia. Päivähoidon osalta yhteydenottoa lastensuojelun suuntaan, varsinkin jos ilmoituksia täytyy tehdä useampi, voi rajoittaa se, että ilmoituksen tekemisen koetaan heikentävän ainakin hetkellisesti yhteistyötä perheiden kanssa. Lastensuojelun työntekijät kokevat kuitenkin, että heillä pääsääntöisesti asiakkuus tehdään vanhempien kanssa hyvässä yhteistyössä ja vanhemmat ovat usein tyytyväisiä, että joku on huomannut heidän huolen ja ollut yhteydessä lastensuojeluun.

Lastensuojelulla on edelleen sellainen hirveen negatiivinen kaiku perheiden keskuudessa. P5

Kyl se ensireaktio on aina, että se ainakin hetkellisesti notkauttaa sen yhteistyön perheiden kanssa. Vanhemmat kokee sen luottamuksen menetyksenä. P7

Sanotaanko et yks viidestä tällaisesta ilmoituksesta lähtee hyvässä yhteishengessä. Varmaan ne neljä viidestä on ainakin kuukauden kaks sellaisia puolin ja toisin loukkaantumista. P5

Lastensuojelun työ- ja toimintakulttuurin tuntemus on suhteellisen heikkoa käsitteistä ja toiminnoista lähtien. Tiedon puutteellisuus, kuvitelmat ja olettamukset, joiden varassa toimitaan, voivat hidastaa ja hankaloittaa yhteydenottamista lastensuojelun suuntaan sekä yhteistyön sujumista yleisesti.

Meillä ei ole tietoa lastensuojelusta tai se on tosi minimaalinen. En pysty puhumaan perheille, mitä se käytännössä tarkoittaa. On se sellainen negatiivinen kaiku, kuten yhtälailla musta aukko, että mitähän siel tapahtuukaan. P5

Mun ajatus teidän toimintatavoista, ihan tällaisia käytäntöjä, niin mä en osaa sitä. P2

Ei osaa sanoa asiakkaille muuta, kuin että sosiaalityöntekijä on yhteydessä teihin. P7

Varhaiskasvatuksessa ei välttämättä tiedetä lastensuojelun toimintatavoista ja siitä kulttuurista riittävästi ja sen takia ei ehkä oikein tiedetäkään missä kohtaa ja minkälaista keskustelua voidaan käydä. P1

Lastensuojelutyöstä olevien mielikuvien ja tietämättömyyden katsottiin välittyvän työntekijöiltä asiakkaille, jonka vuoksi tiedon lisäämisellä nähtiin olevan suuri merkitys myös lastensuojelutyön maineen parantamiseksi.

Asiakas kyllä huomaa, mikä on se työntekijän oma ajatus. Jos on semmoinen jännitys sitä lastensuojelua kohtaan tai joku pelko siitä, että mitä tapahtuu, jos teen näin. Se välittyy asiakkaallekin. S4

Lastensuojelutyöstä on haastattelun mukaan tekeillä asiakasesite, jota päiväkodin työntekijät voivat käyttää työnsä tukena puhuessaan ja esitellessään perheille lastensuojelutyötä. Tällaiselle esitteelle tuntui olevan tarvetta. Viranomaisesitys on käytettävissä kunnan verkkosivuilla, mutta kokemuksia sen käytöstä ei ollut. Esitteen olemassaolosta ei tuntunut olevan riittävästi tietoa.

Siinä (esitteessä) on avattu tätä (lastensuojelu) prosessia ihan tarkoituksella, mut jotenkin sitä huomaa, että päivähoidon puoli ei käytä sitä. Ottakaa se käyttöön. S1

6.2.3 Prosessin vastuu ja omistajuus

Yhteisen asiakkuuden ollessa kysymyksessä, ongelmalliseksi nähtiin epäselvyys muun muassa asiakkuusprosessin vastuista sekä omistajuudesta. Päivähoidon henkilöstö koki roolinsa epäselväksi, jos sitä ei ole sanoitettu selvästi

yhteisessä palaverissa. Yhteisten palaverien, erityisesti aloituspalaverin tärkeyttä korostettiin. Päivähoidossa koettiin, että aina asiakkuusprosessi ei ole käynnistynyt ja edennyt toivotulla tavalla, yhteisiä palavereita ei aina ole ollut. Epäselvää tuntui olevan muun muassa se, kuka kutsuu verkostopalaverin koolle, jos asiakkuus on sekä päivähoidossa että lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän aktiivisuutta tässä asiassa peräänkuulutettiin.

Jos meille tulee päivähoitohakemus, jossa on lastensuojelun puolto, niin kyllä me lähtökohtaisesti lähetään aina siitä, että se ensimmäinen palaveri on sellainen, että sosiaalityöntekijä on siitä mukana. Siinä sovitaan sitten jatko. P7

Jos me täältä tehdään se lastensuojelu ilmoitus, niin se jää edelleen olotilaan, että se prosessin omistajuus on meillä, kun ei tuu siitä kokoavaa yhteispalaveria missä sovitaan selkeästi vastuuta. P5

Verkostopalaverin koolle kutsuja voi olla vaikka päivähoito yhtäläillä, jos on paljon hääääjiä. Meillä kun on se 90 päivää aikaa (lastensuojelutarpeen selvitys) niin meillä tulee siinä hirvee kiire, niin sen takia toivois että peruspalvelutyöntekijä olis se verkostopalaverin kokoon kutsumisen aloitteentekijä. S1

Hankalaksi koettuja olivat tilanteet, joissa perheen asiakkuus lastensuojelussa oli alkanut muun kuin päivähoidon toimesta. Päivähoito saattaa jäädä tällöin tietämättömäksi perheen lastensuojelullisen tuen tarpeesta. Jos vastuu tiedon siirtämisestä tässä asiassa jätetään vanhemmille, päivähoito ei välttämättä tietoa saa lainkaan tai se tulee viiveellä. Näissä tilanteissa lapsen edun toteutuminen kyseenalaistettiin, samoin kuin katsottiin päivähoidon roolin jäävän asiakkuusprosessissa epäselväksi. Haastattelutilanteessa tuli esille myös kunnasta toiseen siirtyvät, jotka ovat lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelun asiakkuus siirtyy asiakkaan mukana uuteen kuntaan, mutta se tieto ei tavoita välttämättä päivähoidon työntekijöitä.

Siinä kohdassa, jossa lastensuojelu on mukana, mutta jostain muusta lähtökohdasta kuin päiväkodin puolelta, se päiväkodin, työntekijöiden rooli on vähän hakusessa. P2

Täällä päivähoidossa voidaan pähkäillä kuukaudesta tai jopa vuodesta toiseen ja sit onkin saanut tiedon, että perhe on lastensuojelun piirissä. Et jos me oltais tiedetty jo aikaisemmin, niin moni päh-

käily ois jäänyt pois. Ja olis tärkeää, että meillä ois sitten sosiaalityöntekijän toimesta yhteinen aloituspalaveri. P5

Ja helpottaishan se sitä perhettäkin, että ei tarteis pimittää meiltä sitä tietoa. P7

Tämmöisissä kohdissa mun mielestä tietyllä tavalla vaitiolovelvollisuus kääntyy lasta vastaan, koska pahimmassa tapauksessa me kaikki hääriämme tahoillamme, eikä mitään saada aikaiseksi ja ainakaan huoli ei vähene. P1

6.2.4 Salassapitosäädökset

Salassapitosäädösten merkitys tunnistettiin ja perimmäinen tarkoitus ymmärrettiin. Salassapitosäädösten ja vaitiolovelvollisuuden koettiin tuovan suojaa työn tekemiselle ja sitä myös kunnioitettiin puolin ja toisin. Salassapitosäädösten koettiin jollakin tasolla olevan kuitenkin ”mystinen” asia, johon törmää aina kun on lastensuojelun kanssa tekemisissä.

Tämä vaitiolovelvollisuus ja se teidän työkenttä, että jos karrikoin hieman, niin onko se salapoliisityötä vai mitä työtä se on? Kun meillä varhaiskasvatuksessa työ perustuu ehdottomasti kasvatuskumppanuuteen, luottamukseen ja avoimuuteen perheiden kanssa, niin miten nämä kaksi asiaa yhdistetään? Olen itse siihen törmännyt ja kuullut muualtakin pohdintaa, että mitä se vaitiolovelvollisuus on suhteessa toisiimme ja onko se perheen tukeminen samaa tukemista? P2

Haastattelussa nousi esille tilanteita, joissa koettiin salassapitosäädösten kääntyvän lapsen etua vastaan. Esimerkiksi tilanteet, joissa päiväkotitoiminta on tehnyt lastensuojeluilmoituksen tai lastensuojelutarpeen selvityspyynnön, tietoa siitä, mitä ilmoitukselle tai pyynnölle on käynyt, ei välttämättä tule ja tämä asettaa haasteltavien mukaan päiväkodin ongelmalliseen tilanteeseen. Päivähoidon työntekijöiden oli vaikea ymmärtää, miksi tietoa tästä asiasta ei päivähoidolle voida antaa. Tällaisissa tilanteissa koettiin, että vastuu tuen tarjoamisesta ei ole välttämättä kenelläkään tai toimenpiteet ovat irrallisia.

Ne on juuri niitä tilanteita, joissa mietitään parin kuukauden päästä että mitäs nyt sitten. Että tehdäänkö uus ilmoitus ja vielä jotain. Et sen roolin löytäminen on tosi hankalaa. P5

Toi on just se tosi hankala, tosi hankala. Koska silloinhan se huoli ei poistu siellä ilmoituksen tai pyynnön tekijällä, vaan se jatkuu. P1

Huoli täällä lapsesta jatkuu, eikä tiedetä tapahtuuko mitään. P6

Miksi te ette ilmoita meille, koska silloinhan meiltä tavallaan huoli poistuisi, että tässä kohtaa ainakaan meidän ei tarte olla huolissaan. Että jos lapsi oireilee edelleen, niin me voidaan lähteä miettimään, mihin muuhun se voi liittyä, kuin se mitä me ollaan epäilty, miks ollaan lastensuojeluilmoitus tehty. Miks laki semmoisen kielteis? P2

Päivähoidon työntekijät voivat aina kuitenkin tehdä uuden lastensuojelu ilmoituksen, mikäli huoli lapsesta jatkuu ja näin kehoitettiin toimimaankin.

Te teette uuden (ilmoituksen). Jonkin ajan päästä teette uuden. S1

Niin se menee, että teette tarvittaessa uuden. S2

Ajatellen sitä, tehdäänkö uus ilmoitus vai ei, niin ei silloin tarvitse miettiä, onko siellä jo asiakkuus alla vai ei. Jos on se huoli, niin silloin sen tekee sitten. Se ilmoitus on kuitenkin meille semmoinen, että päästään paremmin taas keskustelemaan. S4

Lastensuojelulain mukaan lasta ja perhettä koskevaa tietoa ilman asiakkaan suostumusta ei voi antaa, ellei lapsen edun toteutuminen sitä vaadi. (Laki lastensuojelusta 2007.) Perheen toivoessa, ettei heidän tilanteestaan saa tietoja antaa, lapsen edun toteutumista suhteessa vanhempien toiveisiin ja lastensuojelulakiin joudutaan punnitsemaan.

Mä en tiedä onko meillä tiedonantovelvollisuutta. Meillä on oikeus siihen, mut meillä ei ole lakiin kirjattua velvollisuutta. Mut tietysti meidän kaikkea toimintaa ohjaa se lapsen etu ja sen puitteissa siten menee harkittavaksi, et mikä on tarpeellista lapsen tuen järjestämisen kannalta. Mut kyl me aika varovaisia ollaan toki näiden salassapitosäädösten suhteen. S3

Salassapitovelvollisuuden raja silloin kun ne ei edistä lapsen etua, niin ne ei oikeesti vaan kuulu. On tiettyjä asioita, joita tarvitaan. On

yksilökohtaista, mitä ne asiat on. Se on varmaan persoonakohtais-takin vähän, että miten arvioi. S2

Se on iso asia miettiä mitä tietoa mä voin antaa. Mikä on oikeesti se lapsen edun mukainen tieto, mitä mä voin antaa sinne päiväko-tiin. On se iso asia. S4

Lastensuojelulakimuutoksen katsottiin tuoneen vapautta salassapitosäädösten tulkintaan lapsen edun ollessa kysymyksessä. Lakimuutos mahdollistaa sen, että vanhempien kiellosta huolimatta tarpeellinen ja olennainen tieto voidaan antaa. Kuitenkin vastuu on niin suuri, ettei päätöstä tiedon antamisesta haluta tehdä yksin.

Lasten edun toteuttamisessa ei kukaan voi olla yksin vastuussa. Kokonaisval-tainen vastuun kantaminen on tärkeää. Viranomaisyhteistyön tehostaminen osaltaan voi vastata tähän haasteeseen. (Viittala 2006, 81.)

Ne on kauheen kinkkisiä ja tapauskohtaisesti mietittävä. Ne mieti-tään tiimissä, yksin en edes uskaltaisi miettiä. S4

Salassapitosäädöksiin liittyvät ongelmat ovat moninaisia ja liittyvät muun muas-sa asenteeseen, tietämättömyyteen lain antamista mahdollisuuksista, liialliseen varovaisuuteen ja vaikeuksiin tulkita lainsäädäntöä. (Sisäasiainministeriö 2013.) Haastattelussa tuli esille, että salassapitosäädösten tulkinnoissa on henkilökoh-taisia eroja.

6.2.5 Lasta koskevien tietojen pyytäminen

Haastattelussa keskustelua herättivät myös tilanteet, kun päiväkodista on pyy-detty lasta koskevia tietoja. Erityisesti silloin, kun tietoa on pyydetty yllättäen, päivähoidon henkilöstö koki joutuvansa ristiriitaiseen tilanteeseen työtä ohjaa-van kasvatuskumppanuuden ja avoimuuden periaatteiden kanssa. Tiedon an-taminen varsinkin vanhempien siitä ennalta tietämättä koettiin eettisesti arvelut-tavana. Tietoja luovuttaessa päiväkotiki koki myös jäävänsä vaille vastausta siitä, mihin tarkoitukseen heidän antamaa tietoa käytetään. Päivähoidon työntekijät

kokivat tärkeänä sen, että tieto lastensuojeluun menee vanhempien kautta, jolloin se ei ole niin suuri uhka päivähoiton turvalliselle ja kuntouttavalle kentälle.

Toi tiedonvaihto on semmoinen, että se on kovin yksipuolista. Että minä annan sitä tietoa, mutta mä en tiedä mitä tapahtuu sille mun tiedolle. P8

Meille annettiin huonosti tietoa, mihin sitä meidän antamaa tietoa käytettiin. Äiti loukkaantui siitä, mitä me oltiin sanottu ja kasvatuskumppanuus kärsi siitä. P4

Kun vanhemmat eivät tiedä, että heidän asioissaan ollaan meihin yhteydessä, niin tavallaan se luottamus menee sit siinä. P3

Tilannetta hankaloittaa, jos tietoja pyytävä lastensuojelun työntekijä ei ole ennestään tuttu. Päätös ja vastuunotto tiedon antamisesta saatetaan joutua tekemään nopeasti ja epävarmalta pohjalta vailla työyhteisön tai esimiehen tukea. Lisäksi työskentelyolosuhteet saattavat olla haastavat tiedon välittämiseksi. Työntekijöillä tulisi olla tarkasti tiedossa, millaiset perusteet, oikeudet ja velvollisuudet heillä on tiedon välityskohdassa.

Kun soittajan nimi ei sano mitään niin tulee tunne, et periaatteessa puhelimestahan voi kuka vaan kysyä ja sit just se, et voinko sanoa vai enkö voi sanoa. Että onko tää nyt oikealla asialla. P3

Päiväkodissa on tiiviit päivät ja puhelimeen kimmotaan milloin mistäkin tilanteesta. Ja sitten, mitä sä puhut sille ja onko se koko tiimin näkemys ja ajatus siinä. Siinä tulee monta isoa kysymystä. P2

6.2.6 Asiakkaiden haasteellisuus

Asiakkaiden ongelmat ovat moninaistuneet vuosien saatossa, jonka seurauksena on jouduttu kehittämään myös uusia tukimuotoja. Moniongelmaisten asiakkaiden edessä ja ongelmien ratkaisemiseksi ammattilaiset ovat entistä riippuvaisempia toisistaan.

Nykyään on asiakkaat tullu haasteellisemmaksi. S1

Perheiden problematiikka on syventynyt. Mennään jo paljon isompien ja syvempien asioiden kanssa. P5

Tarvitaan entistä enemmän erityisosaamista, joka saattaa organisaatiot uusien haasteiden eteen. Kaukoluoto (2010, 88) mainitsee päiväkodin toiminnan muutostarpeesta. Asiakaskunta oli erilaistunut ja päiväkodin työ sekä yhteistyö ovat muuttuneet haasteellisemmaksi, jolloin myös ammatillisuuden uudelleenahmoitus ja uusien yhteistyökäytäntöjen tarve oli ilmeinen.

7 YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVÄT TEKIJÄT JA KEHITTÄMISKOHTEET

7.1 Toimintakulttuurin ja –tapojen tunteminen

Riittävä tieto eri ammattiryhmien työskentelytapoista ja sitä kautta syntyvä ymmärrys toimintatavoista auttaa merkittäväällä tavalla yhteistyön aloittamista ja siinä toimimista. Kun työskennellään yhteisen asiakkaan tuen tarpeen äärellä, kunkin ammattilaisen roolin selkeyttäminen asiakkaan tukemisessa on tärkeää. Toimintakulttuurin tuntemus lisää ja helpottaa oman roolin löytämistä asiakkuusprosessissa. Työskentelytapojen avaamiselle ja esittelemiselle nähtiin tarvetta.

Pitäsi avata et mitä siihen lastensuojeluun kuuluu, mitkä on ne toimenpiteet. Ja puolin ja toisin sitä ymmärrystä, mikä meidän puolella helpottaisi, ettei se ole semmoinen mysteeri. P7

Tarvitaan yhdyspintakeskusteluja selkeyttämään näitä. S2

Mitä tarvitaan onnistuneen yhteistyön rakentamiseen on hirveän pitkälle se, että tiedetään toinen toisistamme. P1

Toimintakulttuurien riittävä tunteminen luo pohjaa yhteistyön rakentamiselle. Tieto riisuu turhia olettamuksia, mielikuvia sekä odotuksia osapuolten työskentelystä yhteisessä prosessissa. Yhteistyökäytänteiden sopiminen on helpompaa, kun tiedetään, millaisiin arvoihin, periaatteisiin ja toimintamenetelmiin työ pohjautuu.

Yhdyspintakeskustelut ois hirveen hyviä, että päästään puolin ja toisin avaamaan, et mitä se työ on. Se helpottaa sitä työn tekemistä, sellaiset yhteistyökeskustelut. S4

Kyl mul on semmonen olo et me tarvitaan enemmän yhteistyötä. Että olis kaikki yhtä aikaa paikalla, niin isommalla foorumilla puhuttaisiin näitä auki ja yhdessä mietittäisiin menetelmiä ja mikä hyödyttäisi perheitä ja lapsia, minkä tyyppinen yhteistyö. S2

Raamit olis oltava tarkemmin selvillä kuin mitä ne tänä päivänä on. P1

Haastattelutilanteessa tuli esille myös oman työyhteisön sisäisten toimintakäytänteiden tarkentamisen ja niistä tiedottamisen tärkeys. Toimintakäytänteissä saattaa olla myös tulkintaeroja, joka tuo lisähaasteensa niin työyhteisön sisällä toimimisessa kuin yhteistyössä muiden tahojen kanssa.

Talon sisälläkin voi olla monenlaisia käsityksiä asioista, et miten tulisi tehdä. Persoonakohtaisia eroja. S2

Meillä pitäisi olla selkeet toimintatavat työyhteisössä. Niitä kehitellä, sopia. Ja on hirveen tärkeää et on sit kaikilla se tieto. P1

Työntekijän roolin selkeyttäminen on tärkeää, mitkä on ne velvollisuudet, miten toimia missäkin tilanteessa. Se ei varmastikaan ole kaikille selvä. Menettelytavat ei ole mitenkään selkeitä. P3

7.2 Rohkeus yhteydenottamiseen

Päivähoitoa rohkaistiin käyttämään lastensuojelun konsultaatio mahdollisuutta. Silloin kun miettii, olisiko asiakkaan tilanteessa jo tarvetta lastensuojelullisille toimille, kaipaa neuvoja tai tuntee epävarmuutta tilanteen edessä, konsultatiivisen yhteydenoton mahdollisuus kannattaa muistaa.

Mä rohkaisisin sellaiseen konsultatiiviseen, että ihan kysyä: ”mitä mieltä olette, onko tässä tarpeen...voisiko lastensuojelulla olla jotain?” Ei tarte käyttää nimiä, jos tuntuu siltä. Sen tyyppiseen keskusteluun kannustaisin. S2

Konsultaatiokeskustelu on ensimmäinen, että ihan voi kysyä neuvoa ja opastusta. Se on se ensisijainen. Sitä mä toivoisin enemmän, semmoista keskustelua. S1

Nimettömänä voi aina konsultoida ja kannustetaankin mahdollisimman paljon tekemään sitä. S4

7.3 Verkostopalaverit

Yhteiset palaverit, joissa asiakas on mukana, nähtiin erittäin tarpeelliseksi muun muassa sen vuoksi, että sama tieto siirtyy samaan aikaan kaikille. Tämä poistaa ylimääräisiä tulkintoja ja epävarmuutta osapuolten välillä prosessin edetessä.

Asiat tulee sanoitetuksi kaikkien kuullen ja tuen tarjoamista sekä prosessin jatkoa voidaan miettiä yhdessä.

Ne yhteiset palaverit on kyl hirveen hedelmällisiä. Istutaan yhdessä ja kaikki kuullaan toistemme puhetta ja sitä jatkoajatusta. Vastuut prosessin omistajuudesta ja eri vaiheista selkiintyis. Ne on jäsentäviä palavereja. Niitä ehkä pitäisi olla enemmän. P5

Perhekin kuulisi siinä et mitä kukakin nyt tietää. P7

Aloituspalaverin tärkeyttä korostettiin ja mahdollisesti jo siinä vaiheessa kun perheen päivähoitohakemuksessa on lastensuojelun puolto ja valintaa päiväkotipaikkojen välillä tehdään.

Jos hakutilanteessa tiedetään, että on lastensuojelun puolto, niin olis siinä sosiaalityöntekijän toimesta jo palaveri, koska se voi vaikuttaa sitten päiväkodin valintaan. Kun tietäis vähän etukäteen, miten lähetään suunnittelemaan sitä hoitoa. Ja se, että miksi siinä lukee lastensuojelun puolto, tulisi kaikkien, myös vanhempien kuullen sanoitetuksi. P7

Että onko siihen lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyviä huolen aiheita. jos siellä lukee vain lastensuojelun puolto, niin siitä ei hirveästi saa vielä kiinni. P5

7.4 Suunnitelmallisuus

Asiakasprosessiin liittyvien suunnitelmien ja tavoitteiden selkeä kirjaaminen edistää yhteistyötä ja jäsentää kunkin tahon roolia ja osallisuutta prosessissa. Haastattelussa tiedostettiin näiden asioiden tärkeys ja yhteisen linjan pitäminen on helpompaa, kun suunnitelma ja tavoitteet ovat yhdessä varmistettuja ja tarkistettuja.

Yhteistyötä kun on ja pidetään palavereita, niin selkeästi pitäis tuoda yhteiset tavoitteet ja suunnitelmat, et ne tulis kirjattua. Sitä olis syytä selkeyttää. Että saatais tietoisemmaks se että puhutaan tavoitteista ja suunnitelmista nimellä. S2

Yhdessä puhutaan auki ja sovitaan et aletaan tehdä näin. Se voi jo selkeyttää työskentelyä. P1

Suunnitelmallista yhteistyötä lisää. Tämä on ollut nyt ehkä hajanaista, yksittäisiä puhelinsoittoja sinne tänne. S3

Haastattelussa ilmeni, että peruskokoustekniikassakin voi olla puutteita. Työnjako myös palaveritilanteessa on tärkeää, jolloin joku ottaa vastuun asioiden kirjaamisesta, toinen mahdollisesti koordinoinnista ja niin edelleen. Jäsennelty neuvottelutilanne vie asiakasprosessia jo suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen suuntaan.

Isoherrasen (2012, 129) mukaan kokouskäytännöillä on suuri merkitys yhteisen tiedonmuodostuksen syntymisessä ja tarpeellisen tiedon tulemisessa yhteiseen käyttöön. Puheenjohtajan rooli kokouksessa on tärkeä. Hän voi vahvistaa erilaisten näkökulmien esiin tulemistä ja huomioimista. Vapaa keskustelu ja erilaisien mielipiteiden käsittely onnistuu parhaiten ei-hierarkkisessa, kaikkien osaa- mista huomioivassa ja kunnioittavassa sekä luottamuksellisessa ilmapiirissä. Kirjaamisen kehittäminen sellaiseksi, että se aidosti tehostaa kollektiivisen tiedon kokoamista ja organisaation rajojen ylityksiä on haaste.

7.5 Luottamus ja avoimuus

Isoherranen (2012, 77) toteaa, että yleisen käsityksen mukaan yhteistyö ryhmässä ei voi toimia hyvin ellei siellä ole keskinäistä luottamusta. Myös Tomasello (2009, 77) toteaa, että luottamus on yhteistyön onnistumisessa ydinasia. Hänen mukaan luottamuksen puute estää todellisen yhteistyön. Luottamus mahdollistaa vastavuoroisuuden ja avoimen kommunikoinnin lisäksi monia muita positiivisia vaikutuksia organisaatiolle ja sen jäsenille.

Luottamuksen tärkeys, se että jokainen toimii sitoutuneesti yhteisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti samaa tavoitetta kohti, tuli esille myös haastattelussa.

Tarvitaan luottamusta ja tietoa. S2

Minä ajattelen että ei meidän tarte sitä yhteistyön kenttää rakentaa kuin sopivaks, avoimeks. Ettei tarvii ihmetellä. Ja se sujuu. P2

Jos se on läpinäkyvää ja avointa niin kyllä se silloin vaan sujuu. On niinkun helppo hengittää, elää ja olla vapaasti. S2

7.6 Kasvotuttuus

Nurmijärvi on väestömäärältään sekä pinta-alaltaan suuri maalaiskunta. Vastajat kokivat, että suhteessa suuriin kaupunkeihin, Nurmijärven koko on kuitenkin etu. Muun muassa kasvotuttuus viranomaisten kesken on hyvin pitkälle mahdollista saavuttaa. Tuttuus madaltaa kynnystä yhteydenottamiseen ja helpottaa yhteistyötä

Me voidaan varhaiskasvatuksessa käytännössä saada melkein kaikille lastensuojelun työntekijöille kasvot. Se on ehdoton etu kaikelle yhteistyön sujumiselle ja se on vahvuus tällaisessa kunnassa. P1

Olis hyvä tavata työntekijöiden keskenään, että kasvot on tutut. Et jos joku lastensuojelusta esim. soittaa, sä kuulet sen nimen ja oot ehkä tavannutkin sen henkilön. Että tulee semmoinen varma olo, että se ei ole vaan numero siinä luurissa. P3

Yhdyspintakeskusteluja varmaan oikeesti tarvitaan. Me voitais yhdessä tavata ja viranomaisina ihan siis tutustua. Semmoista yhteistyötä ei ole. Joku tän tyyppinen, et vaihdettais ajatuksia ja tultais tuiksi. Sitä varmaan tarvittais. S2

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Uusi lastensuojelulaki edellyttää, että ennalta ehkäisevää työtä tehdään entistä enemmän lapsiperheille suunnatuissa palveluissa. Nurmijärven kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (Nurmijärvi i.a,1, 28) mainitaan, että ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen myötä kunnan kaikkien toimijoiden yhteisvastuullisuudella, varhaisella tuella ja puuttumisella havaittuihin ongelma-kohtiin jo peruspalveluissa pystytään vähentämään lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. Samalla tuetaan ja turvataan lasten ja nuorten hyvää ja onnellista lapsuutta. Tällä hetkellä lastensuojelutyö painottuu liikaa korjaavaan työhön.

Päivähoidon asema ennalta ehkäisevässä lastensuojelutyössä on merkityksellinen. Päivähoito tavoittaa suuren osan yhteiskuntamme lapsiperheistä ja yhteistyö perheiden kanssa on tiivistä. Lasten ja perheiden tukeminen edellyttää työntekijöiltä sekä omaa vastuunottoa että yhteistyötaitoja. Lastensuojelun ja päivähoidon välinen yhteistyö tiivistyy siinä vaiheessa, kun päivähoito on lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tällöin toimijoita yhdistää yhteinen asiakas ja parhaan mahdollisen tuen tarjoamiseksi asiakkaalle yhteistyön tiivistäminen on välttämätöntä. Ennen varsinaisen asiakkuuden alkamista lastensuojelun ammattilaiset tukevat perheitä ja ammattilaisia tarjoamalla konsultaatioapua, neuvontaa ja ohjausta. Ohjaus, neuvonta ja konsultaatio ovat olennainen osa lastensuojelun viranomaisen työtä.

Tutkimustulosten perusteella yhteistyötä lastensuojelun ja päivähoidon välillä on vähän. Lastensuojeluilmoituksia tehdään peruspalvelun tuottajista päivähoidon taholta vähiten ja myös konsultaation mahdollisuutta käytetään niukasti. Päivähoidon työntekijät tuntuivat pohtivan sitä, milloin ilmoituksen tekeminen on aiheellista ja onko kaikki keinot tilanteen parantamiseksi käytetty. Lastensuojeluilmoituksen tekemistä vieroksuttiin muun muassa sen vuoksi, että sen koettiin hankaloittavan ainakin hetkellisesti yhteistyötä perheen kanssa. Esille tuli myös ajatus lastensuojelun työntekijöiden suuresta työmäärästä ja kiireellisyydestä, joka osaltaan laittaa päivähoidon työntekijät pohtimaan lastensuojeluilmoituksen

aiheellisuutta ja oikeellisuutta, joista he haluavat olla mahdollisimman vakuutuneita. Lastensuojelun taholta yhteydenottamiseen kuitenkin rohkaistiin ja ensisijaisesti nimenomaan konsultatiiviseen yhteydenottoon. Myös käsitys lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden suuresta työmäärästä tai kiireestä haluttiin oikaista ja toivottiin, ettei se missään tilanteessa olisi hidastamassa yhteyden ottamista lastensuojeluun.

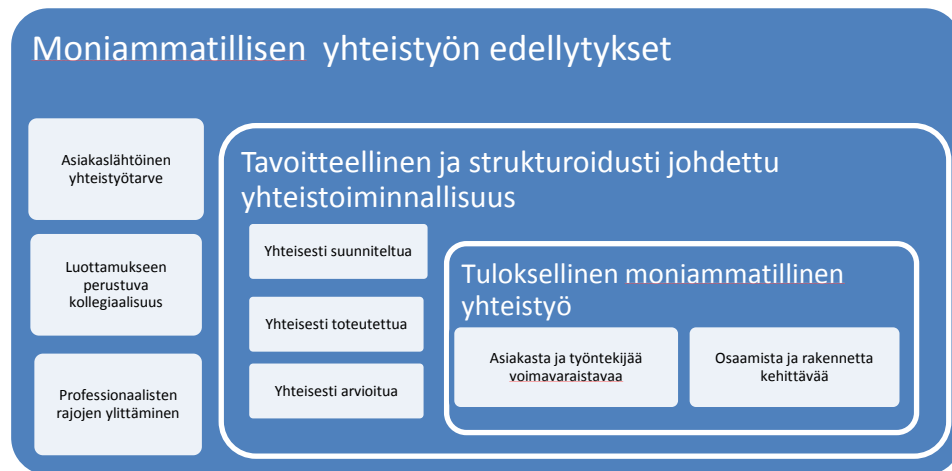
Tulosten pohjalta päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden kokemukset yhteistyöstä vaihtelivat jonkin verran ammattiryhmien välillä, mutta olivat kovin samansuuntaisia ammattiryhmien sisällä. Henkilökohtaisia eroja yhteistyökokemuksista niin päivähoidon ammattiryhmän kuin lastensuojelunkaan sisällä ei paljon ollut. Yleisesti ottaen esille nousi niin hyviä kuin huonojakin kokemuksia. Tulosten mukaan yhteistyö on kuitenkin viime aikoina parantunut. Lastensuojeluun otetaan yhteyttä rohkeammin ja enemmän kuin menneinä vuosina. Yhteistyökäytänteisiin on alettu kiinnittämään huomiota entistä tarkemmin ja yhteistyön tärkeys tiedostettu voimakkaasti molemmissa ammattitahoissa.

Yhteistyöhön liittyy kuitenkin omat haasteensa, kun se tapahtuu vuoropuheluna eri sektorien toimijoiden kesken. Työskentelyn rajapinnat ovat usein epäselvät, oma ammatillinen positio säätelee toimintaa ja lisäksi yhteistyötä saattavat hidastaa näkemyserot. Haastattelussa nousi esille toivomus lastensuojelun ja päivähoidon välisen yhteistyön lisäämisestä. Yhteistyö ja yhteisen ymmärryksen syntyminen vaatii kuitenkin työtä kaikilta osapuolilta.

8.1 Toimintakulttuurit tutuksi

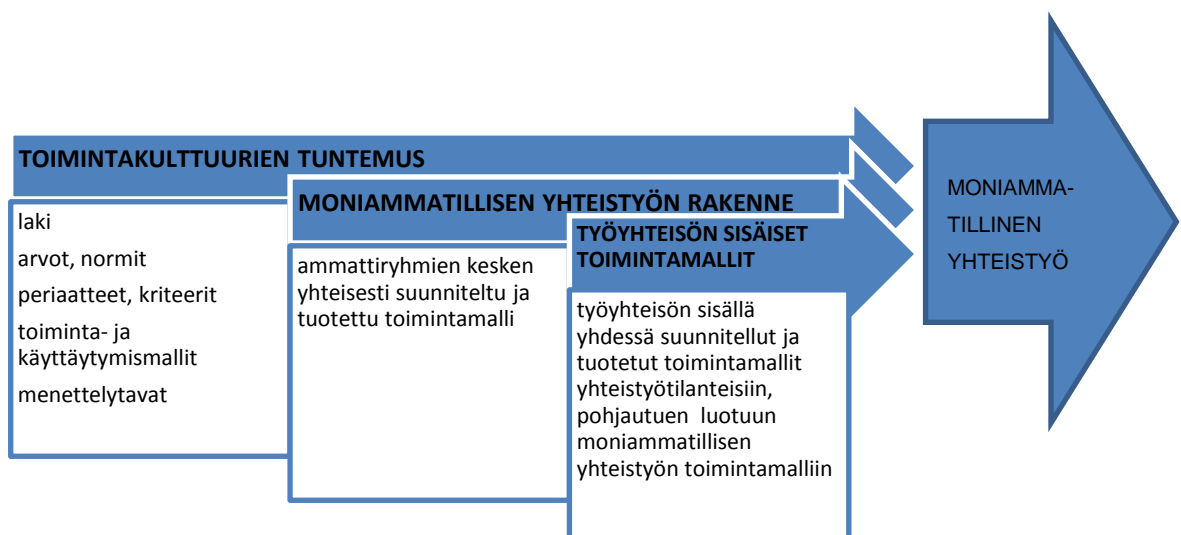
Pärnä (2012, 218) kuvaa varsin tiivistetysti ja onnistuneesti moniammatillisen yhteistyön rakennusaineiksia (kuvio 3). Uloimpana on moniammatillisen yhteistyön edellytykset, varsinaisena prosessina moniammatillisen yhteistyön tavoitteellinen ja strukturoidusti johdettu yhteistoiminnallisuus, jonka tuloksena syntyy asiakasta ja työntekijää voimavaraistava kokonaisuus, joka vahvistaa moniammatillista osaamista ja palveluiden rakennetta. Pärnä kuvaa moniammatillisen

yhteistyön kehittävän käytännön mallia yhteisen asiakkaan tarpeille rakennetussa moniammatillisessa yhteistyössä.

Kuvio 3. Moniammatillisen yhteistyön kehittävän käytännön malli (Pärnä 2012, 218.)

Itse menen tutkimusaineiston perusteella vielä syvemmälle. Ennen kuin varsinainen yhteistyö asiakkaan asioiden äärellä käynnistyy, tarvitaan rakenne, mikä toimii pohjana ja tukena asiakkaan tarpeille rakennetulle yhteistoiminnallisuudelle. Loin yksinkertaisen mallin (kuvio 4), joka kuvaa toimia yhteistyön aloittamisen helpottamiseksi.

Kuvio 4. Moniammatillisen yhteistyön tukena ja pohjana toimiva malli

Yksi tärkeä pohja moniammatilliselle yhteistyölle on toisten työkulttuurien tunteminen. Ammattiryhmien puutteellinen tieto toisen osaamisesta tai toimintatavoista, joskus jopa epäluulo toista ammattialaa kohtaan voi estää tai ratkaisevasti hankaloittaa yhteistyön aloittamista ja sujumista. Yhteistyötä eivät aina välttämättä ohjaa asiakkaan tarpeet, vaan ammatilliset käytännöt ja kulttuurit tai organisaatioiden intressit. Kun yhteistyön tarve syntyy, pohjana toiminnalle ja sen suunnittelulle on tieto, mihin lähtökohtiin, lakiin, arvoihin, periaatteisiin, toiminta- ja menettelytapoihin yhteistyökumppanin toiminta perustuu eli millaisista lähtökohdista hän yhteistyötä alkaa rakentamaan. Tällöin on tiedossa pitkälle jo myös se, millaista osaamista ja asiantuntijuutta kukin yhteistyöprosessiin tuo.

Lastensuojelun toimintakulttuuria ei tutkimuksen mukaan tunneta riittävästi ja varsinkin asiakkaat pitävät lastensuojelua usein pikemminkin rangaistuksena tai häpeiltävänä asiana, kuin auttavana palveluna. Lastensuojelusta annetaan julkisuudessa usein negatiivinen kuva, joka saattaa jopa vaikeuttaa perheiden avun hakemista. Toimintakulttuurien tunteminen lisää ymmärrystä toisten toimintatavoista ja sitä kautta myös helpottaa yhteistyön syntymistä. Ammattiryhmille lisätyn tiedon myötä oikeanlaisen tiedon välittyminen myös asiakkaille lisääntyy ja sitä kautta ennakkoluulot tai jopa mahdolliset pelot lastensuojelua kohtaan hälvenevät.

Lastensuojelutyön tunnettavuuden lisäämiseksi Nurmijärvellä on mietitty toimia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ”jalkautumisesta” päiväkoteihin. Lastensuojelutyön esittelemisen lisäksi tämä lisää tunnettavuutta myös henkilökohtaisella tasolla työntekijöiden kesken, joka myös osaltaan helpottaa yhteistyön syntymistä ja madaltaa kynnystä yhteydenottamiseen. Lastensuojelutyötä on tarpeen avata terminologiasta ja niiden tarkoitusperästä lähtien. Haastattelussa ilmeni, ettei ole esimerkiksi tietoa siitä, mitä eroa on lastensuojeluilmoituksella ja lastensuojelutarpeen selvityspyynnöllä tai kuinka lastensuojeluprosessi etenee. Lastensuojelutyön asiakasesite, joka haastattelun mukaan on tekeillä, tekee työtä tunnetuksi sen lisäksi, että esite on tukena päivähoidon työntekijöille heidän esitellessään asiakkaille lastensuojelutyötä.

8.1.1 Tuen ja kontrollin merkitys lastensuojelutyössä

Tuki ja kontrolli käsitetään usein vastakohdiksi ja työntekijät mieltävät itsensä mieluummin tuen antajiksi kuin kontrollin toteuttajiksi. Tällöin tuki ymmärretään avustamiseksi, vahvistamiseksi ja kontrolli valvomiseksi, hallitsemiseksi. Lastensuojelussa tuki ja kontrolli liittyvät aina toisiinsa ja ovat yhtäaikaaisesti läsnä kaikessa työskentelyssä. Kontrollia ei ole syytä nähdä nöyryyttävänä ja alistavana, vaan sen tarkoituksena on vahvistaa ja tukea asiakkaan omaa kykyä ottaa vastuuta toiminnastaan. Tavoitteena on saada aikaan sellaisia muutoksia, joilla ongelmat poistetaan tai ongelmia korjaavat resurssit ja voimavarat saatetaan käyttöön. Asiakkaan omien vahvuuksien ja myönteisten toimintatapojen esille nostaminen ja näkyväksi tekeminen voi toimia asiakasta voimaannuttavana kokemuksena (Myllärniemi 2007, 36; Eriksson & Arnkill 2012, 32.)

Arnkill ja Eriksson (1996, 202) jäsentävät tuen ja kontrollin merkitystä siten, että tuki on jo meneillään olevien tai tilanteesta löytyvien prosessien ylläpitämistä ja voimistamista toivotun muutoksen aikaansaamiseksi tai epätoivotun muutoksen estämiseksi. Kontrolli on meneillään olevien prosessien rajoittamista epätoivotun tilanteen muuttamiseksi ja toivotun muutoksen aikaansaamiseksi.

Peruspalveluissa asiakkaan käyttäytymistä kontrolloivat teot koetaan usein kielteisinä ja asiakassuhdetta uhkaavina. Työssä voidaan tällöin pyrkiä erottamaan toisistaan tukitoimet ja kontrollitoimet. Kontrollitehtävät siirrettäisiin mieluummin muille, jotta itse voitaisiin pysyä tukijan roolissa. Tuen ja kontrollin erottelu on kuitenkin pulmallista. Erottelemalla tukijat ja kontrolloijat tuotetaan hyvät työntekijät–pahat työntekijät -asetelma, mikä ei ole kenenkään kannalta rakentavaa. Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuus tarjoaa mahdollisuuden kontrolliin joka tuo tukea. Peruspalvelujen piirissä ei lastensuojelulain edellyttämä ilmoitusvelvollisuus näyttäydy päivittäin tai edes viikoittain. Näissä toimipisteissä saatetaan empiä lastensuojeluilmoituksen tekemistä etenkin, jos lastensuojelun kanssa ei ole toimivaa yhteistyökäytäntöä. (Eriksson & Arnkill 2012, 32 - 33.)

8.2 Yhteistyön toimintamalli

Työkulttuurien tunnetuksi tekemisen jälkeen on tärkeää yhdessä miettiä, suunnitella ja tuottaa yhteistyörakenne, toimintamalli, kuinka ja millaisilla tavoilla yhteistyötä tehdään. Esimerkiksi miten yhteistyö missäkin tilanteessa käynnistyy, miten prosessi jatkuu ja kuinka sitä arvioidaan sekä mitä prosessin päättymiseen sisältyy. Tutkimuksen mukaan yhteistyökäytänteissä on eroja, joihin vaikuttaa paitsi henkilökohtaisten toimintatapojen erot myös organisaatioiden toimintatapojen jäsentymättömyys työyhteisön sisällä sekä moniammatillisissa yhteistyökäytänteissä. Tutkimuksen mukaan yhteistyötä hankaloitti yhteisten rakenteiden ja käytäntöjen puuttuminen yhteistyötilanteissa. Yhdessä rakennettu yhteistyön toimintamalli, selkeä ja toimiva rakenne luo raamit yhteistyölle. Yhteistyörakenteen kehittäminen vaatii molempien osapuolien sitoutumista asiaan ja toimintamallia on hyvä tarkistaa ja päivittää säännöllisesti. Yhdyspintakeskustelut säännöllisin väliajoin järjestettynä voisivat olla varmistamassa yhteisten käytäntöjen toimivuutta ja jatkuvuutta. Yhdyspintakeskustelut, joita Nurmijärvellä on järjestetty, kokoavat eri ammattiryhmien edustajia yhteen. Tällöin mahdollistuu myös työkulttuurien tunnetuksi tekeminen toisille.

Kun yhteistyön toimintamalli on tuotettu, tieto siitä olisi välitettävä jokaiselle työyhteisössä toimivalle, asiakkaan asioiden äärellä työskentelevälle työntekijälle. Esimerkiksi kaikki varhaiskasvattajat päivähoidossa, työskennellessään lapsen ja perheen kanssa päivittäin, ovat riippuvaisia yhteistyömallista. Tämä yhtenäistää työntekijöiden käytänteitä työyhteisön sisällä ja vähentää henkilökohtaisten toimintatapojen eroista johtuvia, hämmennystä aiheuttavia tilanteita. Pärnä (2012, 220) mainitsee, että työmenetelmien juurruttaminen työyhteisöön liittyy työn kehittämiseen ja se vaatii panostusta. Työmenetelmien juurruttamisessa keskeistä on esimiesten tuki, toimintaan osoitetut resurssit ja työntekijöiden oma motivaatio. Kehittämistyön tulosten hyödyntäminen edellyttää usein perustyöntekijöiden osallistumismahdollisuuksia kehittämistyöhön ja sitä kautta niiden omaksumista omiksi työkäytännöikseen.

Yhteistyön toimintakäytänteiden selkeyttämisen tärkeys tuli haastattelussa esille useaan kertaan. Kun työskentely on johdonmukaista, järjestelmällistä ja tavoit-

teellista, työtä on helppo tehdä ja jokainen osapuoli tietää vastuunsa prosessissa. Näin vältetään monia kysymyksiä ja epävarmuustekijöitä yhteistyöprosessin edetessä.

8.3 Yhteistyöprosessin aloitus ja vastuu

Kun yhteistyö asiakkaan asioissa käynnistyy, edellä kuvattu malli (kuvio 4) toimii yhteistyön tukena ja pohjana. Yhteistyöprosessin aloitusvaiheella on suuri merkitys prosessin suunnitelmalliselle jatkumiselle. Tutkimuksen perusteella yhteisiä aloituspalavereja ei ole aina ollut. Kokootumisia toivottiin enemmän myös prosessin eri vaiheissa. Verkostopalaveri prosessin alussa mahdollistaa yhteisen keskustelun aiheen ympärillä, jolloin kaikki tulevat samanaikaisesti tietoiseksi prosessin tarkoitusperästä, vaiheista, vastuista ja tavoitteista. Tilanteet, joissa asioista puhutaan perheen ja muiden yhteistyön osapuolten läsnä ollessa avoimesti, vie prosessia suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen suuntaan.

Yhteisen näkemyksen muodostamiseen tarvitaan taitavan keskustelun ja dialogin taitoja. Kokootumisten tulisi olla sellaisia, että kaikki osallistujat saavat niissä mahdollisuuden tulla kuulluksi, esittää oman näkemyksensä ja tietoa prosessoidaan aidosti yhdessä. Keskusteluilmapiirin saaminen riittävän avoimeksi ja tasa-arvoiseksi niin, että jokainen osapuoli asiakas mukaan lukien, uskaltavat siihen mukaan, ovat suuria haasteita. (Isoherranen 2012, 129.)

Päivähoidossa kasvatuskumppanuutta lähdetään rakentamaan jo ennen lapsen hoitosuhteen alkua. Esimies kutsuu vanhemmat palvelukeskusteluun ja sovi-taan aloituskeskustelu-aika. Tavoitteena on, että perhettä kuullaan ja he saavat tietoa päivähoitoon liittyvistä asioista. Aloituskeskustelu liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja siihen voidaan palata myöhemmin. (Nurmijärvi 2010, 18.) Tähän tapaamiseen päivähoidolla on ollut tapana kutsua joskus myös lastensuojelun sosiaalityöntekijä, mikäli hoitopaikkaa hakiessa on tiedossa lastensuojelun puolto. Toisinaan taas on odotettu, että aloituskeskustelun koolle kutsuja olisi lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Tuli esille myös, että sosiaalityöntekijä on joskus ollut itse yhteydessä päivähoidon aluetoimistoon tiedustellakseen

päivähoitopaikkaa perheelle, jolle sitä puolletaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tutkimus osoitti, että toimintakäytänteissä on vaihtelua. Aloitusvaihe on kuitenkin asiakkuusprosessin onnistumisessa merkityksellisessä asemassa ja tässä sosiaalityöntekijän vastuu korostuu.

Kun lapsen ja perheen ympärillä toimii useita auttajia ja tarvitaan useiden yksiköiden palveluja, sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia eräänlaisen palveluohjaajana ja vastuukoordinaattorina, jotta kokonaisuus toimii lapsen ja perheen tueksi. Hänen tulee pitää lankoja käsissään. Hän on lastensuojelun asiakaslapsen palvelukokonaisuuden prosessinomistaja ja palvelujen ohjaaja, joka vastaa siitä, että lapsen tilannetta selvitetään tarkoituksenmukaisesti ja että tarvittavat lastensuojelutoimenpiteet toteutetaan asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla. Kunnalle on asetettu laissa velvoitteita huolehtia siitä, että sosiaalityöntekijä saa työnsä tueksi riittävän moniammatillisen tuen. Asiakasprosessin johtaminen tarkoittaa toiminnan suunnittelua ja tavoitteiden asettamista yhdessä asiakkaiden ja eri ammattilaistoimijoiden kanssa, suunnitelmien mahdollisimman johdonmukaista toteutusta sekä vaikutusten säännöllistä arviointia. (Bardy 2009, 89-90; Rousu 2007, 255.)

Nurmijärven kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (Nurmijärven kunta i.a.,11.) mainitaan, että moniammatillista yhteistyötä tehdään asiakastyössä muun muassa siten, että lapsen ja perheen ympärille kootaan verkostoa, joka tekee yhteistä suunnitelmaa lapsen kehityksen tueksi. Tällaista moniammatillista yhteistyötä tapahtuu pääsääntöisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmatyöskentelyn yhteydessä silloin kun lapsen ja perheen arkeen osallistuu kiinteästi myös varhaiskasvatuksen ulkopuolisia tahoja. Hyvin toimivat palvelut ja yhteisesti sovitut toimintatavat ja prosessit, edistävät myös lapsi- ja perhekoh- taisen, korjaavan lastensuojelun mahdollisuutta onnistua tehtävässään.

8.4 Tiedon kulku

Tulosten mukaan päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyötä vaikeuttavia tekijöitä olivat yhteydenpidon ja tiedonkulun vähäisyys sekä myös toimimattomuus. Päi-

vähoidon työntekijöiden mielestä yhteistyötä vaikeuttaa erityisesti lastensuojelun vaitiolovelvollisuus, joka rajoittaa tiedon siirtoa ammattiryhmien välillä. Lastensuojelulaki on kuitenkin erityislakina ensisijainen suhteessa muihin salassapitosäädöksiin. Päivähoidon työntekijät olivat kokeneet tiedonsiirron kovin yksipuoliseksi. He kokivat, että huolimatta siitä, että antavat lasta ja perhettä koskevaa tietoa lastensuojeluun, eivät sitä vastaavasti saa itse välttämättä riittävästi. Lisäksi he kokivat, että jäävät usein vaille tietoa siitä, mihin heidän antamaa tietoa käytetään. Kun työ päivähoidossa pohjautuu ehdottomaan avoimuuteen, luottamukseen ja läpinäkyvyyteen perheiden kanssa, kyseiset tilanteet, varsinkin jos ne tapahtuvat vanhempien siitä tietämättä, asettavat päivähoidon työntekijät eettisesti arveluttavaan tilanteeseen joka voi olla jopa haastamassa kasvatuskumppanuutta.

Tulosten perusteella lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen helpottuisi, jos päiväkodit saisivat enemmän tietoa lapsen ja perheen tilanteesta. Myös muutokset lapsen tilanteessa ja lastensuojeluasiakkuuden päättymisen olisivat hyödyllistä tietoa päiväkodille. Lakia tulkitaan eri tavoin ja erityisesti salassapitosäädöksiin liittyen on tulkinnan vaihtelua. Asiakastapaukset ovat aina yksilökohtaisia ja lapsen edun toteutuminen suhteessa salassapitosäädöksiin punnitaan aina tapauskohtaisesti. Tämän vuoksi tulkinnanvaihtelua on. Mahkonen (2009, 18) toteaa kuitenkin, että salassapitosäädöksiä miettiessä kannattaa puntaroida seuraavia kysymyksiä: Ketä suojellaan, ammattihenkilöä itseään vai yksittäistä lasta ja perhettä? Mitä suojellaan, omaa selustaa vai psyykkistä koskemattomuutta? Miltä suojellaan, virkavirheiltä vai integriteetin loukkauksilta? Miksi suojellaan, laki vaatii vai häpeän estämiseksi? Miten suojellaan, yhteistyön välttelyllä vai osaempatian keinoin?

Haastattelussa vilkasta keskustelua herättivät tilanteet, joissa päivähoito on ollut lastensuojelu ilmoituksen tekijänä ja jää vaille tietoa siitä, onko ilmoitus johtanut lastensuojelun toimenpiteisiin vai ei. Peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardsonin asettama työryhmä on selvittänyt lastensuojelulain toimivuutta, lastensuojelun toimintakäytäntöjä sekä mahdollisia lainsäädännön muutostarpeita. Viranomaisten välisessä tiedonkulussa ja yhteistyössä on nähty paljon parannettavaa.

Yhdeksi ongelmakohtaksi on havaittu, että ilmoituksen tehnyt viranomainen ei saa mitään palautetta siitä, onko ilmoitus johtanut toimenpiteisiin. Tarkoituksena ei ole, että viranomainen saisi tiedon yksittäisistä toimenpiteistä vaan ainoastaan varmistuksen siitä, että asia on otettu käsittelyyn. Työryhmän vetäjän Aulikki Kananojan mielestä voi olla syytä selvittää mahdollisuudet tehdä lastensuojelulakiin lisäys, jonka mukaisesti lastensuojeluilmoituksen tehnyt viranomainen saisi tiedon siitä, onko hänen ilmoituksensa johtanut toimenpiteisiin. (Sisäasiainministeriö 2013; Tikkanen & Vihavainen 2013.)

Tutkimustulosten perusteella Nurmijärven lastensuojelussa tätä ongelmakohtaa on uusien toimintakäytänteiden myötä parannettu ja tieto siitä, onko päiväkodin tekemä lastensuojeluilmoitus johtanut toimenpiteisiin vai ei, pyritään antamaan päiväkotiin. Tiedon saaminen on päivähoidon työntekijöiden mielestä tärkeää, jotta päiväkodissa tehtävä kasvatustyö, tuen ja avun tarjoaminen olisi mahdollisimman kohdennettua ja tehokasta. Tieto myös siinä tapauksessa, mikäli lastensuojeluilmoitus ei johda toimenpiteisiin on tärkeää, koska tällöin lapsen tilanteesta aiheutunut huoli voidaan katsoa lastensuojelullisten tukitoimien näkökulmasta aiheettomaksi ja miettiä tilanteen parantamiseksi muunlaisia toimia.

Jos lastensuojeluilmoitus on tehty muun tahon kuin päiväkodin toimesta tai asiakkuus on jo olemassa lapsen aloittaessa päivähoidon, tutkimuksen mukaan tieto lastensuojelun asiakkuudesta ei tavoita aina päiväkodin työntekijöitä. Päivähoidon työntekijät kokivat, että tieto lapsen lastensuojeluasiakkuudesta kaikissa tilanteissa olisi hyvä tulla päiväkotiin. Tällöin mahdollistuisi tehokkaat ja yhtenäiset tukitoimet, eivätkä ne jäisi eri tahojen toisistaan tietämättä tuotetuiksi, irrallisiksi toimiksi.

8.5 Hallinnonalojen muutos

Asiakkaiden ongelmat ovat syventyneet vuosien mittaan ja usein tarvitaan monia erilaisia tukitoimia perheen ympärille. Tämä edellyttää entistä enemmän moniammatillista yhteistyötä ja sen kehittämistä asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Pärnä (2012, 19-22) toteaa, että keskustelu moniammatillisen yhteistyön

mahdollisuuksista ja haasteista liittyy myös yleisempään yhteiskunnalliseen keskusteluun hyvinvointivaltiota ja sen hallintotapojen muutoksen kriittisestä arvioinnista. Julkisten palveluiden rahoituksellishallinnollinen ohjaus tai palveluiden ulkoistamistrendi vaikuttavat paikallisella tasolla työn organisoimiseen. Resurssien heikkeneminen suhteessa odotusten ja vaatimusten kasvamiseen luo todellista haastetta priorisoinnille. Lasten ja perheiden palvelut ovat hajaantuneet eri sektoreille, hallintokuntiin, organisaatioihin ja yksiköihin. Kokonaiskuvan muodostaminen on haastavaa. Palveluiden rakenteiden uudistaminen on ajankohtainen teema, jossa korostetaan vahvasti yhteistyön lisäämistä.

Päivähoidon ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle on tuonut lisähaastetta viimeaikaiset hallinnonalojen muutokset palvelujärjestelmissä. Kunnat voivat käyttää itsenäistä päätäntävaltaansa hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Yhä enenevässä määrin varhaiskasvatus on kunnissa siirtynyt sosiaalitoimen alaisuudesta sivistystoimen toimialaan, kuten myös Nurmijärvellä. Tämä herättää kysymyksiä muun muassa siitä, korostuuko päivähoidossa yhä enemmän pedagoginen ja opetuksellinen näkökulma huolenpidollisen ja perheitä tukevan työotteen kustannuksella ja kuinka päivähoidossa tehtävä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö asemoituu sivistystoimen alaisuudessa tehtävään varhaiskasvatustyöhön? Petäjäniemi & Pokki (2010, 42) kuitenkin toteavat, että uudistuksen tavoitteena on päivähoidon kasvatuksellisen sisällön kehittäminen, lapsiperheiden palveluista huolehtiminen sekä entistä tehokkaampi syrjäytymisen ehkäisy. Vastuu tavoitteista jakautuu sekä Opetusministeriölle että Sosiaali- ja terveysministeriölle.

Heinämäen (2004b, 45) ja Luukkaisen (2003, 13) mukaan päivähoidon siirtämistä opetusministeriön hallinnon alle on perusteltu muun muassa tyytymättömyydellä päivähoidon ohjausjärjestelmää kohtaan. Opetusministeriöön siirrolla uskotaan parannettavan ohjauskulttuuria ja yhtenäistettävän kasvatus- ja opetusjärjestelmää. Kritiikkinä siirrolle nähdään kokonaisvaltaisen näkemyksen ja perheiden kanssa tehtävän kiinteän yhteistyön heikkenemisen, kuten myös päivähoidon roolin heikkenemisen osana lastensuojelun ehkäisevää toimintaa.

Myös Petäjäniemi ja Pokki (2010, 20 – 21) mainitsevat, että päivähoiton hallinnon organisointiin opetustoimeen on usein uhkakuvana liitetty se, että päivähoiton ja sosiaalitoimen yhteistyö kärsii. Heidän mielestään yhdistetty päivähoito ja opetustoimi ovat antaneet kuitenkin entistä paremman mahdollisuuden tukea nimenomaan erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Kunnissa erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ovat erityisen huolen kohteena. Erityislusten tukeminen varsinkin päivähoidosta kouluun on tullut aikaisempaa yhtenäisemmäksi, kun tiedon siirto on sujunut luontevammin ja vastuu erityisen tuen tarpeessa olevien lasten auttamisesta on koettu yhteiseksi.

Hallinnon rajat ovat aina kuitenkin esteenä tiedon siirrolle ja yhteiselle vastuulle, vaikei näin saisi olla (Petäjäniemi & Pokki 2010, 37). Eri hallinnonalojen välisen työn yhteensovittamisessa tulisi keskittyä asiakkaaseen kokonaisvaltaisesti, osana hänen toimintaympäristöään. Yhteistyötä helpottaa työn tarkoituksen selkeyttäminen ja avoimuus eri vaihtoehdoille. Petäjäniemi & Pokki (2010, 37) mainitsevat, että valtionhallinnon eri toimijoiden yhteistyö tulee jatkossa turvata yhteistoimintatapoja kehittämällä ja mahdollisesti myös rakenteellisilla ratkaisuilla. Muutokset totutuissa toimintatavoissa vievät aina enemmän aikaa kuin luullaan. Tämä koskee myös päivähoiton hallinnolliseen asemaan liittyviä muutoksia.

Isoherranen (2012, 30 – 31) mainitsee, että perinteiset rajat tieteenalojen välillä on edelleen olemassa. Nykyisin kohdataan yhä monimutkaisempia ongelmia ja ammattilaiset ovat niiden ratkaisemisessa väistämättä entistä riippuvaisempia toisistaan. Päällekkäisestä ja ristiriitaisuuksia sisältävästä työskentelystä seuraa usein sekaannusta ja tehottomuutta. Organisaatioiden tehtävillä on keskinäinen riippuvuus ja yhteistyötä helpottaa jaettu vastuu ja selkeä alasysteemi, oman toiminnan selkeyttäminen suuremmissa systeemeissä, organisaatioiden välisessä yhteistyössä.

Asian tärkeys tuli esille myös haastattelussa. Organisaatioiden välinen yhteistyö kaipaava jäsentämistä, mutta se edellyttää myös työyhteisön sisäisten toimintakäytänteiden selkeyttämistä. Ymmärrys siitä, mikä oman toiminnan merkitys on suuremmissa kokonaisuudessa, lisää vastuullisuutta ja sitoutuneisuutta sekä

henkilökohtaisella että organisatorisella tasolla ja vie prosessia tavoitteellisen ja onnistuneen lopputuloksen suuntaan.

Moniammatillista yhteistyötä, yhteistyökulttuuria kannattaa kehittää määrätietoisesti. Se vaatii aikaa, sitoutumista ja tuekseen koordinoitua politiikkaa. Työelämässä tapahtuvat muutokset ovat hitaita. Uudistusten läpivieminen ja kehitettyjen työmuotojen juurtuminen edellyttävät vanhoista rakenteista ja käytännöistä irtaantumista sekä dialogisuuden vahvistamista. Pitkäjänteisellä yhteistyöllä muutokset ovat kuitenkin mahdollisia. (Pärnä 2012, 20, 25.)

Yhteistyössä tuotetut toimintamallit, jotka järjestelmällisesti levitetään työyhteisöihin, selkeyttävät ja tehostavat yhteistyötä. Samalla kun kehitetään omaa työtä, yhteistyötä ja menetelmiä, kehittyvät myös vuorovaikutustaidot. Pärnän (2012, 218) kuvaamassa moniammatillisen kehittävän käytännön mallissa (kuvio 3) moniammatillisen työn edellytyksiin sisältyy asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistaminen, kollegiaalinen luottamus sekä ammatillisten rajojen ylittäminen. Näiden lisäksi tutkimukseni pohjalta lisäisin sinne myös yhteistyökumppaneiden välisen avoimuuden sekä kunnioituksen. Avoimessa, luottamuksellisessa ja kunnioittavassa ilmapiirissä on hyvä lähteä työskentelemään ja yhdessä suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan yhteistyöprosessia. Tätä vaihetta Pärnä (2012, 218) kuvaa tavoitteelliseksi ja strukturoidusti johdetuksi yhteistoiminnallisuudeksi. Jokainen osapuoli voi omalla toiminnallaan olla vaikuttamassa onnistuneeseen lopputulokseen, joka parhaimmillaan on sekä asiakasta että työntekijää voimavaraistava kokemus.

Näen, että Nurmijärvellä on todella hyvät edellytykset moniammatillisen yhteistyökulttuurin kehittämiseen päivähoidon ja lastensuojelun välillä. Molemmat ammattitahot osoittivat aitoa halua yhteistyöhön ja sen lisäämiseen sekä näkivät siinä kehittämishaasteita, joihin haluavat vastata. Tämä on hyvä lähtökohta. Kehittämishaasteet keskittyvät erityisesti yhteistyön toimintamallien tarkasteluun, niiden jäsentämiseen, selkeyttämiseen ja sisäistämiseen. Yhteistyön olisi hyvä olla koordinoitumpaa ja tiiviimpää. Isoherranen (2012, 74) mainitsee, että motivaatio muutokseen kehittyy usein tyytymättömyydestä, kun oleva tilanne ei johda riittävän hyviin tuloksiin. Tarvitaan riittävän turvallista ympäristöä, jossa

uuden oppiminen mahdollistuu. Tarvitaan myös yhteistä käsitteistöä ja merkitysten luontia muutoksesta. Vanhat toimintamallit säilyvät roolimalleihin samastumisen kautta; tarvitaan siis myös uusia roolimalleja. On tärkeää, että asiakkaiden tarpeita osataan kuulla ja muuttaa omaa toimintaa tarvittaessa sen mukaisesti. Uusien toimintamallien ja roolikäsitysten sisäistäminen tapahtuu vähitellen. Tehtyjä ratkaisuja on syytä seurata ja arvioida jatkuvasti.

9 POHDINTA

Moniammatillisen yhteistyön ja verkostotyön vahvistaminen on Nurmijärven kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien palveluiden yksi keskeinen tehtävä. Nurmijärven lasten, nuorten ja perheiden palveluita ohjaa "Varhainen puuttuminen peruspalveluissa" –toimintamalli, joka ohjaa asiakaslähtöiseen, moniammatilliseen ja verkostomaiseen yhteistyöhön. Kunnassa toimii vakiintunut ennaltaehkäisevän työn poikkihallinnollinen ohjausryhmä sekä verkostotyön koordinaattori. Ohjausryhmän toiminnan tarkoituksena on muun muassa yhteisöllisyyttä tukevien toimintamahdollisuuksien käyttöönotto, palvelurajat ylittävän yhteistyön kehittäminen sekä henkilöstön osaaminen ja työhön sitoutuminen. Ohjausryhmä huolehtii strategioiden ja toiminnan jalkautumisesta niin ylhäältä alaspäin kuin poikkisektorisestikin. Koordinaattorin tehtävänä on muun muassa ennaltaehkäisevän työn, verkostotyön sekä läheisneuvonpito toiminnan koordinointi. (Nurmijärvi 2012c.)

Onnistuakseen moniammatillinen yhteistyö tarvitsee tiettyjä edellytyksiä, joita ovat muun muassa yhteistyössä toimivien ammattiryhmien työkulttuurien riittävä tunteminen ja yhteisesti sovitut toimintakäytänteet yhteistyötilanteissa. Lisäksi yhteistyö edellyttää organisaatio- sekä yksilökohtaista halua yhteistyön kautta edistää asiakasta kuntoutumisprosessissa. Näiden lisäksi kyky ja uskallus oman ammatillisen rajan ylittämiseen sekä luottamus muihin toimijoihin luo hyvän pohjan yhteistyön onnistumiselle. Kun toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä, siitä syntyy suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kokonaisuus, jossa jokaisen osapuolen on mielekästä toimia. Lopputuloksena on parhaimmillaan yhteistyön jokaista osapuolta voimavaraistava kokemus, jossa on syntynyt yhteistä oppimista.

Moniammatillinen yhteistyö on sidoksissa aina myös laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, poliittisiin ja hallinnollisiin päätöksiin, säädöksiin ja ohjeistuksiin. Tällä hetkellä erityisesti palvelujärjestelmän pirstaleisuus, hajallaan olevat tukitoimet, hallinnonalojen muutokset ja organisaatioiden muutospaineet asettavat ammattiryhmät ja yksittäiset työntekijät haasteiden eteen. Työtä on tehtävä

asiakaslähtöisesti, monen eri ammattiryhmän kesken. Lisähaasteensa asiakaslähtöiseen työskentelytapaan tuo lapsen edun toteutumisen näkökulma, joka saattaa olla joskus ristiriitainen vanhempien ja työntekijöiden välillä.

Moniammatillinen yhteistyö tarvitsee jatkuvaa kehittämistä ja toimivuuden tarkastamista. Päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö opinnäytetyön aiheena oli paitsi mielenkiintoinen, myös ajankohtainen. Nurmijärvellä nähdään tärkeänä lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen sekä perheiden tukeminen ongelmien ennaltaehkäisevänä toimintana. Tämän myötä myös moniammatillinen yhteistyö ja palvelutoimintojen väliset yhdyspinta-asiat ovat tulleet entistä ajankohtaisemmiksi.

Päivähoidon ja lastensuojelun työntekijät suostuivat mielellään haastateltaviksi tutkimukseen aiheen ajankohtaisuudesta johtuen. Ryhmähaastattelu osoittautui hyväksi ja toimivaksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä useamman työntekijän samanaikainen haastattelu mahdollisti myös keskustelun työntekijöiden kesken ja erilaisten näkemysten yhdessä pohtimisen. Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä yhdisti ammattiryhmiä toisiinsa ja haastateltavat saivat mahdollisuuden tutustua toisiinsa haastattelun lomassa. Ryhmähaastattelun avulla sain samalla kertaa kattavasti tietoa työntekijöiden yhteistyökokemuksista. Koin, että kasvattajien äänen kuuluminen tutkimuksessa oli tärkeää. He perustyöntekijöinä ovat tiiviisti ja päivittäin tekemisissä lasten ja perheiden kanssa ja ovat siten merkityksellisessä asemassa lasten ja perheiden tukemisessa.

Aineiston kerättyäni, tarkastelin sen tuloksia suhteessa tutkimusongelmaan ja koin saavani kattavasti vastauksia tutkimuskysymyksiini. On kuitenkin tiedostettava, että aineisto koostuu vain muutamien työntekijöiden näkemyksistä, eivätkä tulokset ole yleistettävissä. Tämä tutkimus osoitti, että vaikka päivähoidon ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä on paljon hyvää ja toimivaa, se kaipaa myös kehittämistä. Sain tutkimukseeni monipuolista tietoa yhteistyön tilasta ja toivon, että tutkimustani voidaan hyödyntää yhteistyömuotojen kehittämisessä.

LÄHTEET

- Arnkil, Tom Erik; Eriksson, Esa & Arnkil, Robert 2002. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Raportteja 253. Helsinki: STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Arnkil, Tom & Eriksson, Esa 1996. Kenelle jää kontrollin musta pekka –kortti. Sosiaalitoimisto verkostoissaan. Tutkimuksia 63. Helsinki: STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Bardy, Marjatta 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 16 - 46.
- Bardy, Marjatta; Salmi, Minna & Heino, Tarja 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Dufva-Laitinen, Virpi & Mönkkönen, Kaarina 1996. Vaihdettaanko joukkuetta? – Lapsen kuunteleminen perhekeskeisessä työssä. Teoksessa Anna Metteri (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Helsinki: Oy Edita Ab, 88 - 94.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Oppaita 60. Helsinki. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Eskonen Inkeri; Korpinen Johanna & Raitakari Suvi 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoa ja kokemuksia. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 21 - 44.

- Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta, 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5 - 18.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelu avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämishojelmalle. Työpapereita 9/2008. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 52 - 75.
- Heinämäki, Liisa 2004 a. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoitolapsen mahdollisuus. Oppaita 58. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heinämäki, Liisa 2004 b. Erityisesti päivähoidossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Tutkimuksia 136. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heiskanen, Marja; Nuoramo, Hanna & Vehviläinen Minna. Päiväkodin varhaisen puuttumisen haasteet. Miten päiväkotitukee lasta ja perhettä varhaisissa psykososiaalisissa ongelmissa? Mikkelin ammattikorkeakoulu: Julkaisusarja B: Artikkeleita, opinnäytetöitä, tiedotteita. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.
- Hurtig, Johanna 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen (toim.) Lapset

ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 167-193.

Isoherranen, Kaarina 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.

Kainulainen, Anna 2007. Päivähoito lapsen avohuollollisena tukitoimena. Tukitoimen toteuttaminen moniammatillisena yhteistyönä. Pro Gradu – tutkielma. Varhaiskasvatuksen laitos. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 2.12.2012.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18216/URN_NBN_fi_jyu-2007273.pdf?sequence=1.

Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2007. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kaukoluoto, Eeva 2012. Onko varhaisen tuen päiväkotia mahdollinen? Tutkimus varhaiskasvatuksen yhteistyöstä kehittämiseksi. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteiden laitos. Viitattu 29.9.2012.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19878/onkovarh.pdf?sequence=1>.

Laki lasten päivähoitosta 1973/36, 19.1.1973. Viitattu 28.9.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Laki lastensuojelusta 2007/417/ 13.4.2007. Viitattu 28.9.2012 ja 1.10.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P24>.

Lastensuojelun keskusliitto 2012. Lastensuojelun ja päivähoitojen yhteistyötä kehitettävä. Lehdistötiedote. Viitattu 30.11.2012.
http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/lastensuojelun_ja_paivahoidon_yhteistyota_kehitettava.2267.news.

- Lastensuojelun käsikirja 2012. Sosiaalihuollon viranomaisen salassapitovelvollisuus. Viitattu 3.10.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/hallinto/tietosuoja/salassapitovelvollisuus/oikeusluovuttaatietoa/>.
- Luukkainen, Olli 2003. Lasten päivähoiton järjestämisestä kunnallisessa palvelutuotannossa. Teoksessa Jorma Puhakka & Johanna Selkee (toim.) Hyvän elämän alku kunnallisessa palvelutuotannossa. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 13 - 23.
- Mahkonen, Sami 2009. Salassapitovelvollisuus moniammatillisessa lasta koskevassa yhteistyössä. Lapsuuden arvokas arki ARVO. Lapsuuden hyvinvoinnin kehittämisyksikkö. Hanke (2007 - 2009). Sosiaalitaito – Socialkompetens. Viitattu 16.1.2013. http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/salassapitovelvollisuus020309_samimahkonen.pdf.
- Myllärniemi, Annina, 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytännönä –jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 2007. Heikki Waris – instituutti. Viitattu 17.4.2013. http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytanta.pdf.
- Määttä, Mirja 2006. Poikkihallinnolliset ryhmät ja perheiden ongelmiin puuttuminen. Yhteiskuntapolitiikka. Vol. 71:6. Stakes. s. 569–582. Viitattu 19.1.2013. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101567/066maatta.pdf?sequence=1>.
- Möller, Sointu 2005a. Lastensuojelun asiakasarviointi kaipaava selkiyttämistä. Sosiaaliturva 19/2005. Sivut 6 - 7. Viitattu 29.10.2012. http://www.sosiaalitieto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/31994/file/Moller19-05.pdf.

- Möller, Sointu 2005b. Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Tutkimuksia 1/2005. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Nummenmaa, Anna Raija & Karila, Kirsti 2003. Osaamisesta moniammatilliseen osaamiseen. Teoksessa Jorma Puhakka & Johanna Selkee (toim.) Hyvän elämän alku kunnallisessa palvelutuotannossa. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 128 - 137.
- Nurmijärven kunta i.a. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009-2011. Liiteosa. Viitattu 14.1.2013. http://www.nurmijarvi.fi/filebank/1437-lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma_liiteosa.pdf.
- Nurmijärvi 2010. Varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 8.3.2013. http://www.nurmijarvi.fi/filebank/3125-Nurmijarven_kunnan_varhaiskasvatussuunnitelma_2010.pdf.
- Nurmijärvi 2012a. Perhe ja hyvinvointi. Varhaiskasvatus. Viitattu 3.12.2012. http://www.nurmijarvi.fi/perhe_ja_hyvinvointi/varhaiskasvatus
- Nurmijärvi 2012b. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Lastensuojelun sosiaalityö. Viitattu 3.12.2012. http://www.nurmijarvi.fi/perhe_ja_hyvinvointi/perhe_ja_sosiaalipalvelut/ajanvaraus_ja_yhteystiedot/lastensuojelun_sosiaalityo.
- Nurmijärvi 2012c. Perhe- ja sosiaalipalvelut. varhainen avoin yhteistyö. Viitattu 25.3.2013. http://www.nurmijarvi.fi/perhe_ja_hyvinvointi/perhe_ja_sosiaalipalvelut/varhainen_avoin_yhteistyo
- Nurmijärvi i.a. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009-2012. Viitattu 2.12.2012. http://www.nurmijarvi.fi/filebank/1438-lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma.pdf.

- Ojala, Mikko 1993. Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Ojuri, Auli 1996. Moniammatillinen yhteistyö ja organisaatiokulttuuri. Teoksessa Anna Metteri (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996. Helsinki: Oy Edita Ab, 116-128.
- Payne, Malcolm 2000. Teamwork in Multiprofessional Care. New York: Palgrave.
- Pesäpuu ry 2008. Pride- kouluttajan opas. Kalvo 1. Viitattu 15.3.2013. http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/pride/pride_paivitykset_300608/2_kouluttajan_opas_kalvot_280608.pdf.
- Petäjaniemi, Tuulikki & Pokki, Simo 2010. Selvitys päivähoiton ja varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja opetusministeriö. Viitattu 17.4.2013. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-11013.pdf.
- Pärnä, Katariina 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun yliopisto. Viitattu 2.10.2010. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1>.
- Roinevirta, Anna 2010. Uuden lastensuojelulain soveltamisen haasteet. Lastensuojelun haasteet ja mahdollisuudet kuntanäkökulmasta. Viitattu 17.4.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/46d8a6ef-0d2c-4856-8180-909fc26e9c12/Lastensuojelun%20haasteet%20ja%20mahdollisuudet%20%20kuntan%C3%A4k%C3%B6kulmasta.pdf>.
- Rousu, Sirkka 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatioissa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Viitattu 13.3.2013.

[http://www.tsr.fi/tsarchive/files/TietokantaTutkittu/2001/101255Vaito
skirja.pdf](http://www.tsr.fi/tsarchive/files/TietokantaTutkittu/2001/101255Vaito%20kirja.pdf).

Rousu, Sirkka & LapsiARVI kehittämisryhmä 2009. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 1. Suunnitelman valmistelu. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojeluun. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatu-työhön. Lasso-julkaisu. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Oy Edita Ab.

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Seppänen, Hannu 2012. Miten varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyö toimii? Suojele, tue, toimi –materiaali auttaa varhaiskasvattajaa ehkäisevässä työssä. Asiantuntijapäivät, luentomateriaali. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 3.10.2012.
http://www.asiantuntijapaivat.fi/files/1306/Hannu_Seppanen.pdf.

Sisäasiainministeriö 2013. Sisäinen turvallisuus. Ohjelmat. Toimet perhe- ja lasten surmien ennalta ehkäisyn tehostamiseksi. Verkkosivut. Viitattu 14.3.2013.
<http://www.intermin.fi/sisainturvallisuus/ohjelmat/prime104.aspx>.

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2013. Kasvun kumppanit -verkkopalvelu. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Viitattu 19.2.2013.
[http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-
fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus).

- THL 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastot. Lasten päivähoito. Viitattu 2.3.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/paivahoito.
- Tikkanen, Johanna & Vihavainen, Suvi 2013. Pikkutyön surma ei tuonut lisä-apua. Helsingin Sanomat 19.3., A6 - A7.
- Tomasello, Michael 2009. Why we cooperate. Cambridge: The MIT Press.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Helsinki: STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Viittala, Kaisu 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere: Tampere University Press.
- Väestöliitto 2013. Lapsen etu. Viitattu 4.3.2013.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/lapsen_etu/.
- Väinälä, Anna 2012. Lastensuojelun avohuollon asiakastiedot. Teoksessa Anna Väinälä; Jarmo Kärki; Ari Suhonen & Riikka Väyrynen (toim.) Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan sekä koulun sosiaalityön tehtävissä. Raportti 1/2010. Helsinki: Yliopistopaino. 36-53. Viitattu 17.2.2013.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80226/e526bd04-1025-4929-b156-4ca2d5a01f0c.pdf?sequence=1>.
- Värri, Veli-Matti 2004. Hyvä kasvatus - kasvatus hyvään. Akateeminen väitöskirja. Tampere: tampere University Press.
- Yle 2012. Uutiset. Kotimaa. Päiväkodilta jää usein lastensuojeluilmoitus tekemättä. 5.10.2012. Viitattu 13.12.2012.
http://yle.fi/uutiset/paivakodilta_jaa_usein_lastensuojeluilmoitus_tekematta/6322600.

LIITTEET

Haastattelukysymyksiä lastensuojelun sosiaalityöntekijöille

Yhteistyön muodot

1. Miten kuvaillet tämän hetkistä yhteistyötä päivähoidon kanssa?
2. Millaisissa asioissa yhteistyötä päivähoidon kanssa on ollut?
3. Millaista yhteistyö on ollut?
4. Miten huolien kartoitus vaikuttaa yhteistyöhön?

Yhteistyön määrä

1. Kuinka usein yhteistyötä päivähoidon kanssa on ollut?
2. Onko yhteistyön määrä ollut mielestäsi riittävää?

Yhteistyön laatu/sisältö

1. Mikä tai mitkä tekijät edistävät mielestäsi yhteistyötä päivähoidon kanssa?
2. Mikä tai mitkä tekijät estävät mielestäsi yhteistyötä päivähoidon kanssa?
3. Mitä mielestäsi tarvitaan onnistuneen yhteistyön rakentamiseen?
4. Mitä yhteistyö parhaimmillaan tuottaa?
5. Onko yhteistyössä tapahtunut muutoksia työurasi aikana? Jos, niin millaisia ja miten vaikuttanut työskentelyyn?
6. Millaisia kehittämistarpeita näet yhteistyölle?

Salassapitovelvollisuus

1. Antavatko vanhemmat aina luvan yhteydenpitoon päivähoidon kanssa?
2. Koetko salassapitovelvollisuuden hankaloittavana tekijänä yhteistyössä päivähoidon kanssa?
3. Mikä on salassapitovelvollisuuden raja mielestäsi silloin, kun yritetään edistää lapsen etua?

Oma työ ja työyhteisö

1. Onko yhteistyössä omaa työtä tukevia asioita?
2. Onko yhteistyössä omaa työtä kuormittavia asioita?
3. Onko omassa työyhteisössäsi yhteistyötä edistäviä toimintamalleja?
4. Onko työyhteisön arvoilla ja asenteilla merkitystä yhteistyöhön?
5. Onko lastensuojelun ja päivähoidon eri hallinnonalojen (sosiaalityö, sivistystoimi) alla toimiminen vaikuttanut yhteistyöhön?

Asiakas

1. Miten yhteistyössä toteutuu mielestäsi asiakkaan etu/osallisuus?
2. Mitä onnistunut yhteistyö parhaimmillaan tuottaa asiakasperheen kannalta?
3. Ovatko vanhemmat mukana yhteistyössä tai annetaanko heille siihen mahdollisuus?
4. Miten koet asiakasperheen tuen jatkuvuuden asiakkuusprosessissa?

Haastattelukysymyksiä päivähoidon ammattilaisille

Yhteistyön muodot

1. Miten kuvailet tämän hetkistä yhteistyötä lastensuojelun kanssa?
2. Millaisissa asioissa yhteistyötä lastensuojelun kanssa on ollut?
3. Millaista yhteistyö on ollut?
4. Miten huolien kartoitus vaikuttaa yhteistyöhön?

Yhteistyön määrä

3. Kuinka usein yhteistyötä lastensuojelun kanssa on ollut?
4. Onko yhteistyön määrä ollut mielestäsi riittävää?

Yhteistyön laatu/sisältö

1. Mikä tai mitkä tekijät edistävät mielestäsi yhteistyötä lastensuojelun kanssa?
2. Mikä tai mitkä tekijät estävät mielestäsi yhteistyötä lastensuojelun kanssa?
3. Mitä mielestäsi tarvitaan onnistuneen yhteistyön rakentamiseen?
4. Mitä yhteistyö parhaimmillaan tuottaa?
5. Onko yhteistyössä tapahtunut muutoksia työurasi aikana? Jos, niin millaisia ja miten vaikuttanut työskentelyyn?
6. Millaisia kehittämistarpeita näet yhteistyölle?

Salassapitovelvollisuus

1. Koetko salassapitovelvollisuuden hankaloittavana tekijänä yhteistyössä lastensuojelun kanssa? Jos, niin miten?
2. Koetko saavasi oman työsi kannalta riittävästi tietoa lastensuojelullisen tuen tarpeesta olevasta asiakasperheestä?

Oma työ ja työyhteisö

6. Onko yhteistyössä omaa työtä tukevia asioita?
7. Onko yhteistyössä omaa työtä kuormittavia asioita?
8. Onko omassa työyhteisössäsi yhteistyötä edistäviä toimintamalleja?
9. Onko työyhteisön arvoilla ja asenteilla merkitystä yhteistyöhön?
10. Onko lastensuojelun ja päivähoidon eri hallinnonalojen (sosiaalitoimi-sivistystoimi)alla toimiminen vaikuttanut yhteistyöhön? Jos on, niin miten?

Asiakas

5. Miten yhteistyössä toteutuu mielestäsi asiakkaan etu/osallisuus?
6. Mitä seuraamuksia asiakasperheen kannalta voi olla, jos yhteistyötä päivähoidon kanssa ei ole?

7. Mitä onnistunut yhteistyö parhaimmillaan tuottaa asiakasperheen kannalta?
8. Miten koet asiakasperheen tuen jatkuvuuden asiakkuusprosessissa?
9. Miten hahmotat omaa rooliasi asiakkaan tukemisessa?